

Förord

Kruton är det första skyddade boendet som startat i Sverige för flickor som utsatts för hedersrelaterat våld. Vi har därför i mångt och mycket prövat oss fram för att hitta verkliga sätt att arbeta. Efter att ha varit igång i två år kände vi att det skulle vara bra att tillsammans diskutera och dokumentera våra arbetsmetoder och på så sätt ge personalgruppen en tydlig gemensam plattform att stå på. Dessutom önskade vi dela med oss av våra erfarenheter.

Under 2004 har därför hela arbetsgruppen på Kruton deltagit i en av FoU-enhetens¹ forskningscirklar. Denna rapport är ett resultat av det arbetet. Vad som beskrivs är ett arbete under utveckling där vi pekar på viktiga erfarenheter som gjorts under perioden sedan vi startade 2002 och rapporten skall användas som utgångspunkt i den fortsatta utvecklingen av vårt arbete.

Under cirkelträffarna har vår målgrupp beskrivits utifrån en inventering baserad på vad vi ser att flickor som kommer till oss har för behov. Vi har sökt kunskap och inspiration i den teoribildning och debatt som finns kring frågan om hedersrelaterat våld. Det här har kompletterats med flickornas egna upplevelser genom att varje anställd har genomfört en intervju med varsin utflyttad flicka². Utifrån dessa utgångspunkter har vi dokumenterat, beskrivit och analyserat våra arbetsmetoder. Tillgångar och svårigheter har upptäckts både vad det gäller det interna arbetet i huset och det externa arbetet i form av kontakt med myndigheter, skola med flera.

Avsnitten har sammanställts och skrivits av:

Lena Janzon (avsnitt 1 och 2)

Sara Blombergsson (avsnitt 3)

Linda Lindgren (avsnitt 4)

Jonna Sjöberg (avsnitt 4)

Anders Börjes (avsnitt 5)

---

¹ Forsknings- och utvärderingsenheten, socialtjänstförvaltningen, Stockholms stad.

² Totalt har 11 intervjuer genomförts för att få flickornas bild av tiden på Kruton och deras upplevelse av stöd, skydd och hjälp (se intervjufrågor i bilaga 1). Flickorna har varierat i ålder, ursprung och har bott olika länge på Kruton. Vi har inte kunnat välja ut flickorna så att det ska vara en representativ grupp eftersom det är svårt att få tag på dem när de väl har flyttat ut.

Innehållsförteckning

Förord

1. Inledning	3
2. Verksamheten i dag	4
3. Teoriavsnitt	6
3.1 Heder och hedersmord- vad är det?	6
3.1.1 Hedersbegreppet	6
3.1.2 Att återupprätta förlorad heder	7
3.1.3 Hedersmord- hur ska det definieras?	8
3.1.4 Internationell rätt	8
3.1.5 Sveriges regerings ståndpunkt gällande hedersvåld	9
3.2 Olika perspektiv på hedersrelaterat våld eller våld i hederns namn	10
4. Beskrivning av verksamheten och våra arbetsmetoder utifrån flickornas behov	15
4.1 Skyddsbehovet under boendetiden och efter utflyttning	15
4.2 Behov av trygghet	18
4.3 Behov av stöd under och efter boendet	19
4.4 Behov av krisbearbetning och att få andrum	21
4.5 Möjlighet att påverka nutid och framtid	24
4.6 Behov av stöd i förhållande till familj och nätverk under och efter boendetiden	27
4.7 Behov av stöd i kontakten med socialsekreterare och andra myndigheter	30
5. Slutord	32

Referenslista

Bilaga 1 Intervjufrågor

Bilaga 2 Föreläsningar vi tagit del av

Bilaga 3 Personer och organisationer vi träffat inför starten av Kruton

Bilaga 4 Valda delar av Barnkonventionen, Socialtjänstlagen och LVU

1. Inledning

Länsstyrelsen i Stockholms län fick i februari 2002 regeringens uppdrag att påskynda arbetet med att finna en lösning till skyddat boende för utsatta flickor i strängt patriarkala familjer. Länsstyrelsens kartläggning³ visade att mellan 100 till 300 flickor i länet under år 2001 hade tagit kontakt med ideella organisationer, kvinnojourer/tjejourer, skolkuratorer, ungdomsmottagningar, socialtjänst och polis för att få hjälp och skydd i samband med våld och hot från den egna familjen. De uppgav sig vara utsatta för olika former av kontroll och förtryck som de upplevde begränsade deras liv. Flickorna vittnade om att de utsattes för olika sanktioner för att de inte följde familjens önskemål och regler. Sanktionerna kunde bestå av isolering, fysiskt eller psykiskt våld, hot om våld, hot om tvångsgifte eller att bli skickade utomlands. Många flickor var förtvivlade och undrade vad de kunde göra och vilken hjälp samhället kunde ge. Några övervägde att rymma eller begå självmord. Den yttersta rädslan handlade om att bli utsatt för det mest extrema våldet – s k hedersmord. Utöver de flickor som kontaktat myndigheter och /eller frivilligorganisationer för att få hjälp, uppskattade man att det fanns ett stort mörkertal.

I april 2002 fick Socialtjänstförvaltningen, Stockholm HVB Barn & Ungdom, i uppdrag av socialtjänstnämnden i Stockholms stad att omstrukturera verksamheten vid Kruton till skyddat boende för flickor/unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat hot och våld av nära anhörig. Kruton fick uppdraget eftersom man ville ta tillvara den kunskap och erfarenhet som personalgruppen hade av att arbeta med ungdomar i akut kris. Dessutom ville man snabbt komma igång med uppbyggnaden av ett skyddat boende. I uppdraget ingick att utveckla nya metoder och samverkansformer med stadsdelsförvaltningar och frivilligorganisationer, för att bättre kunna bemöta och hjälpa dessa flickor.

Ett intensivt arbete påbörjades för att fördjupa personalgruppens kunskap om den nya målgruppen samt utveckla nya arbetsmetoder utifrån flickornas behov. De kontakter som togs var bland annat studiebesök på olika kriscentrum och boenden för kvinnor både i Sverige och Tyskland.⁴

Vid besöket på Papatya i Berlin⁵ fick vi mycket värdefull inspiration och vi kunde känna igen oss i deras erfarenheter av arbetet med flickorna och deras omgivande nätverk. Det visade sig också att vårt upplägg av verksamheten var snarlikt Papatyas vilket stärkte oss i att vara på rätt väg. Utöver besöket i Berlin tog personalgruppen del av ett stort antal föreläsningar bland annat om mäns våld mot kvinnor och hedersbegreppet (se bilaga 2).

Ytterligare kontakter, studiebesök och möten för informations- och erfarenhetsutbyte togs med bland annat polisen, frivilligorganisationer och stadsdelsförvaltningar (se bilaga 3). Personal från Kruton deltog i Länsstyrelsens rådslag och presenterade vår verksamhet. Vi har även deltagit i andra konferenser och utbildningar som Länsstyrelsen anordnat.

En metodutvecklingsgrupp startades i inledningskedet. Socialsekreterare i områdena Rinkeby, Spånga/Tensta, Kista, Skärholmen och Hässelby/Vällingby inbjöds. Syftet med träffarna var utbyte av erfarenheter och diskussioner kring samarbetsformer och förväntningar. Denna metodutvecklingsgrupp träffas kontinuerligt.

---

³ Rätten till sitt eget liv – Behovet av skyddat boende för flickor i patriarkala familjer. Rapport 2002:13

⁴ Kriscentrum för kvinnor, Unga kvinnors värn, Manscentrum, Wiltwasser- ett skyddat boende och mottagning i Berlin. Papatya ett skyddat boende i Berlin.

⁵ Papatya startade redan för 16 år sedan, som skyddat boende för flickor som utsätts för hedersrelaterat våld.

2. Verksamheten idag

På Kruton placeras flickor i åldrarna 13-20 år som behöver skyddat boende till följd av hedersrelaterat våld och hot från nära anhörig. De har bland annat varit utsatta för psykiskt och fysiskt våld, hot om bortgifte, överdriven kontroll, sexuella övergrepp och hot om att bli dödade p g a att de inte följer de regler familjen förväntar sig av dem. Boendet har åtta platser och placering kan ske dygnet runt, akut eller planerat. Placering sker enligt LVU (Lagen om vård av unga), som används när en placering sker mot föräldrarnas vilja, eller frivilligt enligt Socialtjänstlagen(SoL). Ungefär hälften av de flickor som är under 18 år placeras med LVU.

Platserna i boendet är i första hand till för Stockholms stad, men övriga landet har också möjlighet att placera flickor. Socialtjänstens individ- och familjomsorg står för placeringarna.

Personalgruppen består av totalt 10 behandlingsassistenter, män och kvinnor, med socionomutbildning eller annan likvärdig utbildning. Två kvinnliga behandlingsassistenter arbetar dagtid på Stöd- och Rådgivningscentret (se nedan).

En kvinna finns alltid tillgänglig i boendet under dag och nattpass. Övrig personal i boendet är en husmor, biträdande institutionschef och institutionschef. All personal får extern handledning varannan vecka.

Flickan får två kontaktpersoner på boendet, varav en alltid är kvinna. Dessa har huvudansvaret i kontakten med flickan, socialsekreterare och andra myndigheter. Arbetet i övrigt omfattar skydd och omvårdnad dygnet runt, krisstöd och hjälp med att planera flickans framtid.

Sedan starten av det skyddade boendet har sammanlagt ett 100-tal flickor/unga kvinnor varit inskrivna. Åldrarna har varierat mellan 13 – 20 år. Genomsnittsålder är ca 17 år. Genomsnittstiden för boendet har varit 1 – 2 månader men det finns ingen övre gräns för hur länge en flicka kan vara placerad. Flickorna har dels kommit från Stockholm och dels från ett tiotal andra kommuner i landet. Ursprungligen har flickorna/flickornas familjer kommit främst från Irak, Turkiet, Libanon, Iran, Syrien och Somalia. De flesta flickor är dock födda i Sverige eller har kommit hit som mycket unga.

Efter placeringen flyttar flickorna ofta vidare till andra boenden såsom familjehem, jourhem, stödlägenhet, eget boende med eller utan stödkontakt, eller tillsammans med pojkvän/man. En del flickor flyttar tillbaka till hemmet av eget val, med eller utan stöd i form av familjebehandling eller stödsamtal från socialtjänsten.⁶

Kruton kan erbjuda plats för enstaka flickor i skyddslägenheter, då man har bedömt att flickan utifrån mognad, ålder och hotbild kan klara av detta. Flickan får då en kontaktperson och är knuten till institutionen. Kontaktmannskapet innebär stödsamtal samt praktisk hjälp i och runt boendet.

I maj 2004 startade ett Stöd- och rådgivningscenter för flickor/unga kvinnor med utländsk härkomst (kallas fortsättningsvis Centret). Flickor/unga kvinnor som upplever sig kontrollerade i sin vardag, riskerar att giftas bort mot sin vilja eller utsätts för hot, våld eller andra övergrepp kan vända sig dit. Centret är knutet till boendet men finns beläget på annan plats i centrala Stockholm. En av anledningarna till att Centret startade var att fånga upp de

---

⁶ För mer detaljerad statistik hänvisas till Krutons verksamhetsberättelse 2002, 2003 och 2004

flickor som inte tog kontakt med socialtjänsten för att söka hjälp i sin situation. Flickor som vänder sig till Centret kan därför få vara anonyma om de önskar. Flickan/unga kvinnan erbjuds en mottagning där hon kan få stöd och hjälp utifrån sin situation. Personalen hjälper henne med råd, vägledning och praktiskt stöd för att hon ska kunna ta kontrollen över sitt liv. Personalen kan även fungera som en länk till socialtjänsten eller andra myndigheter och organisationer som kan vara en hjälp. Hon kan få hjälp till skyddat boende i samråd med den stadsdel eller kommun där hon bor.

Även professionella inom socialtjänst, skola, landsting, polis med flera som möter dessa flickor kan vända sig till Centret. De erbjuds stöd och vägledning i enskilda ärenden och kunskap om flickornas livssituation. De kan få information om andra verksamheter och organisationer som vänder sig till målgruppen.

Centrets lokaler används även för flickorna som bor i det skyddade boendet. Där kan de träffa personer som inte kan besöka dem i boendet som till exempel vänner, syskon, lärare och familjebehandlare. Ibland förläggs möten med flickornas socialsekreterare till Centrets lokaler. Det finns möjligheter för flickorna på boendet att använda Centrets datorer för skolarbeten med mera. Flickor som flyttar ut från boendet har möjlighet att ha en stödkontakt på Centret eller kan vända sig dit för annan hjälp och stöd.

Tillsammans med frivilligorganisationen Terrafem⁷ har Centret haft ett gemensamt projekt - TJEJ-04- under det första året. Målsättningen har varit att erbjuda flickor med utländsk härkomst en mötesplats där de kan stärka varandra utifrån olika livssituationer samt ge dem information och kunskap om deras rättigheter och vart de kan söka sig för att få hjälp. Syftet har varit att på ett enkelt sätt försöka nå de flickor som annars är rädda att söka hjälp. Flickorna har erbjudits olika verksamheter såsom föreläsningar, värderingsövningar och forumteater. TJEJ-04 har även varit ute på gymnasieskolor och fritidsgårdar samt gemensamt arrangerat en studiedag för personal på en gymnasieskola. Inför 2005 kommer projektet, TJEJ-05, inrikta sig på att erbjuda liknande gruppverksamhet för flickor på skolor i Stockholm samt för flickor som bor/har bott på skyddat boende.

Personal från Centret/Kruton har deltagit i en nätverksgrupp bestående av verksamheter som beviljats medel av Länsstyrelsen till skyddade boenden i Stockholms län. Syftet har varit kunskapsutbyte samt att gemensamt kunna driva olika frågor som rör målgruppen. Vi har genom åren byggt upp ett kontaktnät av skyddade boenden i andra delar av landet.

Som en ny verksamhet med en målgrupp som varit i fokus de senaste åren har vårt arbete, redan från starten, blivit uppmärksammat. Vi har delat med oss av våra erfarenheter i ett flertal intervjuer och föreläsningar och vi har tagit emot en rad studiebesök från bland annat andra myndigheter, högskolestuderande och andra aktörer i landet som stått i begrepp att starta liknande verksamhet för målgruppen.

---

⁷ Terrafem bildades i mars 2000 av de kvinnor som tidigare drivit jour för invandrarkvinnor. Terrafem driver Sveriges enda rikstäckande jourtelefon. Terrafem har också en tjejjour för flickor under 25 år. Läs mer www.terrafem.org.

3. Teoriavsnitt

3.1 Heder och hedersmord - vad är det?

För att förstå hedersbegreppet bör det sättas in i ett samhälleligt sammanhang. I ett samhälle med en individualistisk livssyn, den moderna västvärlden, är utgångspunkten individen. Individen har ett unikt värde i sig. Barnen socialiseras till att bli självständiga individer med en inre kompass för vad som är rätt och fel. Barn uppmuntras att tänka och handla självständigt. Traditionella samhällen präglas av en kollektivistisk/gruppcentrerad (holistisk) livssyn där familjen, gruppen, släkten, stammen är överordnad individen. Hur en individ beter sig påverkar inte bara den enskilda personen utan familjen och gruppen. God eller dålig uppfostran av ett barn påverkar hela familjens heder och ära.⁸

I gruppcentrerade samhällen hålls hedersbegreppet levande. Det finns många förklaringar till begrepp som heder, hedersmord och hedersrelaterat våld. Vi har valt att använda svenska Amnestys beskrivning som finns på deras hemsida⁹ :

3.1.1 "Hedersbegreppet"

Det är svårt att ge en generell bild av begreppet heder, eftersom det har olika betydelse i olika samhällen, samhällsgrupper och kontexter och är föränderligt över tid. Begreppet är omtvistat men många forskare menar ändå att det är relevant och att kraven på kvinnlig kyskheter är ett centralt element inte bara i det så kallade kyskhetsbältet (ungefär Mellanöstern/Nordafrika) utan också i andra delar av Medelhavsområdet.

I de flesta länder ses familjen som det fundament på vilket samhället vilar. I många länder är familjen hierarkiskt uppbyggd utifrån kön och ålder: de unga är underordnade de äldre, kvinnorna är underordnade männen. Den enskilda familjens status är till största del beroende av familjens heder. I sådana samhällen är mannens värde, status och acceptans, både i de egna och i samhällets ögon, avhängigt av faktorer såsom stam- eller klan tillhörighet, familjeheder och ägande. Heder är relaterat till patriarkala familje- och släktskapsrelationer och individen betraktas i första hand som en del av gruppen, klanen eller familjen.

Hedersbegreppet, som dessvärre används för att legitimera våld mot eller mord på kvinnor, baseras på idén om att mannens heder är beroende av de andra familjemedlemmarnas uppförande och beteende. Särskilt viktig för - och direkt kopplad till mannens och familjens heder är de kvinnliga familjemedlemmarnas kyskheter. Kvinnornas kyskheter utgör gränsen mellan heder och skam och kvinnorna är med andra ord bärare av mannens, familjens och hela släktens heder. Hedersetikern grundas på föreställningen om att kvinnan har ett ansvar för att försvara hedern samtidigt som hon inte själv är kapabel att värna om sin kyskheter. Kvinnans könsliv upphör därmed att vara hennes privata angelägenhet och hålls under sträng övervakning. Ofta karaktäriseras så kallade hederskulturer av varierande grader av könssegregation och kvinnokontroll. Det tar sig bland annat uttryck i att kvinnans rörelsefrihet begränsas till den så kallade privata sfären. Den sociala kontrollen utförs av såväl kvinnor som män, både inom och utanför familjen. En kvinna tillåts inte begå misstag, och blotta misstanken om att hon är involverad i en otillåten sexuell relation med en man, kan innebära livsfara för henne. Undersökningar som gjorts i Jordanien visar att flertalet kvinnor som mördats i hederns namn är unga och ogifta och mellan 90-95% av dessa kvinnor har vid obduktion visat sig vara oskulder.

---

⁸ Skytte, M (1999), Sjögren, A (2003)

⁹ svenska Amnestys hemsida www.amnesty.se

Den unga, ogifta kvinnans värde är starkt sammanflätat med hennes oskuld. Familjen vakar över dottern och ofta begränsas den unga kvinnans rörelsefrihet drastiskt när hon når förpubertal ålder. Att låta eller tvinga sina döttrar att ingå äktenskap vid tidig ålder blir således ett sätt att förhindra otillåtna föräktenskapliga sexuella förbindelser och bevara flickornas kyskhet. En kvinnas oskuld "ägs" av männen omkring henne: först av fadern som överlämnar gåvan till en annan man i samband med dotterns giftermål.

Den traditionella kvinnorollen tillmäter kvinnan värde och respekt genom moder- och hustruskapet. Den gifta "goda" kvinnan är den som underordnar sig mannens och familjens behov och hjälper mannen att bevara sitt rykte och sin heder genom att låta honom fullgöra sin plikt att se till att hon uppträder anständigt. Om en gift kvinna begår äktenskapsbrott har hon därmed visat på makens oförmåga att skydda henne, vilket är hans plikt. En viktig uppgift för den gifta kvinnan är att uppfostra sina döttrar till att följa gällande normer för hur kvinnor förväntas uppföra sig.⁹

3.1.2 "Att återupprätta förlorad heder

I så kallade hederskulturer återfinns begreppen heder och skam i hela samhället, men i varierande grad och med olika konsekvenser för den kvinna som anklagas för att ha överskridit normerna. En flicka från den lägre samhällsklassen på landsbygden i Irak som misstänks vara involverad i en föräktenskaplig sexuell relation löper stor risk att dödas. En flicka från medelklassen i storstaden straffas sannolikt genom att hållas i husarrest för samma "brott".

Generellt sett tycks hedersmord vara vanligare på landsbygden än i urbana miljöer. Det innebär dock inte att den "moderna" stadsbefolkningen saknar förståelse för eller automatiskt tar avstånd från företeelsen. Hedersmord förekommer i alla samhällsklasser. Hedersmordet föregås ofta av att familjen försökt få dottern att anpassa sig till gällande normer genom hot, trakasserier, misshandel och husarrest. En del forskare menar att sannolikheten för att en kvinna ska utsättas för hedersmord är mycket liten så länge som kvinnans (påstådda eller verkliga) överträdelse av gällande normer förblir dold. Familjen kan då välja att inte bestraffa henne alls eller att bestraffa henne på annat sätt; hon kan till exempel hållas i husarrest eller förskjutas av sin familj och bli tvingad att flytta från orten. Om överträdelsen blir allmänt känd tvingas familjen agera för att bevara sin samhälleliga position. Om och hur familjen agerar beror med andra ord på vad man upplever att familjen - kollektivt - riskerar att förlora genom att *inte* agera. Det är de manliga familjemedlemmarnas sak att återupprätta hedern när den väl skändats. Att rena familjen från skammen och vanäran är inte bara accepterat av omgivningen utan ofta ett uttalat krav. Den man som inte agerar för att återställa den förlorade hedern, förlorar omvärldens respekt och utsätts för öppet hån och starka påtryckningar. En man som tar saken i egna händer och visar makt och förmåga att säkerställa sin heder genom att mörda den som åsamkat skammen, hyllas däremot som en hjälte. Detta torde vara ett av skälen till att många hedersmord sker i det offentliga. Bestraffningen eller mordet kan till och med öka familjens anseende och heder så att familjens sociala status stiger.

Undersökningar från Jordanien visar att det oftast är bröder som är förövare, följt av fäder. Men även manliga kusiner eller farbröder utför ibland mordet, liksom kvinnans make eller makens släkt. Ofta utses en minderårig bror till att utföra mordet, eftersom deras ringa ålder medför lägre straff. Såväl den mördade kvinnan som förövaren är i viss mån offer för hedersetikens krav på återupprättad heder.

---

⁹ svenska Amnesty's hemsida www.amnesty.se

En del bedömare menar att man ofta underskattat den roll som offrets kvinnliga anhöriga, grannkvinnor med flera spelar i samband med hedersmord. Andra menar att kvinnor sällan deltar direkt i själva mordet, men ofta ligger bakom ryktesspridning och skvaller som i värsta fall leder fram till hedersmordet. Kvinnor kan också ha del i förberedelserna eller i hemlighållandet av mordplanerna. Ett skäl till att kvinnor medverkar eller undlåter att ingripa för att förhindra mordet kan vara att familjens ekonomiska situation eller framtidsutsikterna för övriga kvinnliga släktingars giftermål tros kunna försämrats om inte familjehedern återupprättas. Många kvinnor är också helt beroende av familjen för sin försörjning. I hederskulturerna är föreställningen om familjens heder även internaliserad hos de flesta kvinnor.”⁹

3.1.3 ”Hedersmord- hur ska det definieras?

Hedersmord definieras ofta som: mord på en kvinna, utfört av hennes far, bror, make eller annan manlig släkting, för att hon haft en påstådd eller verklig sexuell relation innan hon ingått äktenskap eller utanför äktenskapet./.../Kvinnor mördas för att de gift sig med män de själva valt, för att de vägrat ingå tvångsgifte, för att de skilt sig från män som misshandlat dem, för att de flirtat, visat brist på lydnad eller för att de "tillåtit sig själva" att bli våldtagna. I en situation då kvinnan anses ha dragit skam över familjen åligger det de manliga familjemedlemmarna att återupprätta hedern. Mordet ses som en rättvis och berättigad handling. En man som begår ett hedersmord försvarar inte bara sin egen heder utan även moralen i samhället.”⁹

3.1.4 ”Internationell rätt

Diskriminering av och våld mot kvinnor utgör allvarliga kränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna. /.../ FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, artikel 3, fastslår att "Alla människor har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet". Alla människor har rätt att inte utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 5). Äktenskap må ingås endast med de blivande makarnas fria och fullständiga samtycke (artikel 16:2). Fri- och rättigheterna tillfaller alla människor "utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt" (artikel 2). /.../

Hedersmord utgör en extrem form av könsrelaterat våld. FN:s generalförsamling antog 1993 en deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor. Deklarationen fördömer allt fysiskt, sexuellt och psykologiskt våld mot kvinnor, vare sig det sker inom familjen, i samhället eller om det utförs av eller accepteras av statsmakten. FN:s medlemsländer uppmanas att fördöma våld mot kvinnor och att inte hänvisa till sedvänjor, traditioner eller religiösa överväganden för att därigenom undvika sitt ansvar att avskaffa det.

I januari 2001 antog FN:s generalförsamling en resolution (55/66) om avskaffande av brott mot kvinnor i hederns namn. /.../det åligger medlemsstaterna att förhindra och utreda sådana brott, samt ställa förövarna inför rätta. Staten är skyldig att ge offren skydd. Statens undlåtenhet att skydda offren utgör i sig en kränkning av de mänskliga rättigheterna.”⁹

---

⁹ svenska Amnesty's hemsida www.amnesty.se

På regeringens hemsida om mänskliga rättigheter¹⁰ finns följande att läsa om FN-rapporten från 2002 om hedersvåld och hedersmord:

”2002 publicerade FN:s generalsekreterare Kofi Annan för första gången en rapport om våld mot kvinnor på grund av heder./.../ I sina slutsatser konstaterar generalsekreteraren att hedersmord och relaterat våld mot kvinnor fått allt större uppmärksamhet under senare år. Detta har lett till ökad uppmärksamhet för frågan inom FN-systemet och en större aktivitet inom länderna för att förhindra sådant våld. Effektivt förebyggande kräver dock större och mer samordnade åtgärder. Bland annat måste länderna se till att sådana handlingar klassas som brott och föranleder straff. Misstanke om hedersmord måste föranleda skyndsam och objektiv utredning med sikte på åtal. I länder med omfattande invandring måste skydd och stöd till utsatta kvinnor göras tillgängligt inom ramen för invandrings- och asylprocedurer. Därutöver måste rättsvårdande myndigheter såsom polisväsende och domstolar ges resurser och träning som gör det möjligt att skydda utsatta kvinnor och beivra och förebygga våld på grund av heder. Information och utbildning måste också göras tillgänglig med sikte på en förändring av stereotypa könsroller och till förebyggande av våld mot kvinnor generellt.”¹⁰

3.1.5 Svenska regeringens ståndpunkt gällande hedersvåld

Regeringens ståndpunkt gällande hedersvåld är vägledande för myndigheternas arbete och har lagt grunden för de ekonomiska medel som avsatts för bland annat uppbyggnaden av skyddade boende för utsatta ungdomar.¹¹ På regeringens hemsida om mänskliga rättigheter står följande att läsa om hedersvåld:

”Många flickors och kvinnors vardag både i Sverige och i andra delar av världen präglas av ofrihet och hot eller våld. En grupp som är särskilt utsatt är flickor och unga kvinnor i familjer med tydliga patriarkala strukturer och starka kyskhetsideal. När dessa flickor och kvinnor hotas, står de oftast helt ensamma eftersom det många gånger är den närmaste familjen och släkten som utövar våldet./.../ Det så kallade hedersrelaterade våldet är inte primärt förknippat med någon viss kultur eller religion, utan fråga om patriarkala strukturer som hindrar jämställdhet och respekten för människors lika värde oavsett kön. /.../Till skillnad från annat våld mot kvinnor hänvisar förövaren till att hederstänkandet är en del av hans kultur eller tradition. Utomstående kan också trycka på för att familjen ska ingripa mot flickan eller kvinnan. Bröder eller kusiner kan utses till förövare. De som delar hederstänkandet, försvarar våldet och tycker att kvinnan får skylla sig själv. Det vi kallar hedersrelaterat våld drabbar inte bara flickor och kvinnor; även pojkar och unga män kan vara utsatta på grund av sin sexuella läggning.”¹⁰

---

¹⁰ regeringens hemsida om mänskliga rättigheter www.manskligarattigheter.gov.se

¹¹ För perioden 2004 – 2007 har regeringen avsatt 160 miljoner kronor för uppbyggnad av platser i skyddat boende samt utbildning av dem som kommer i kontakt med ungdomarna och deras familjer och stöd till projekt för att förändra attityder.

3.2 Olika perspektiv på hedersrelaterat våld eller våld i hederns namn

Sedan det uppdagats i Sverige att ungdomar, främst flickor och kvinnor, utsätts för våld, hot och även mördas i hederns namn har den offentliga debatten varit livlig och olika förklaringar har lyfts fram. Här följer ett axplock av de olika perspektiv från forskare och andra som vi anser varit tongivande. De visar på den komplexitet som finns i begreppet hedersrelaterat våld och olika röster betonar olika saker.

Åsa Eldén, doktor i sociologi, har skrivit sin avhandling om våld i hederns namn.¹² Hon har som utgångspunkt en feministisk förståelse, där könsmacht perspektivet dominerar, för att förklara våld mot flickor och kvinnor som sker i hederns namn.

” Om våld mot kvinnor analyseras i termer av mäns överordning, blir grovt våld begripligt bara om det förstås som sammanhängande med andra former av manlig maktutövning./.../ Dödligt fysiskt våld, såsom hedersmord, kan varken separeras från mindre grovt våld eller från mer eller mindre accepterade former av sexism och kontroll av kvinnor.”¹³

” För att grovt våld i hederns namn ska bli begripligt måste det- med en feministisk förståelse där kultur, kön och våld kopplas samman- förstås i sitt sammanhang; i ljuset av kulturella föreställningar om hur mäns heder kopplas till kvinnors sexuella beteende. Mäns kontroll och makt- och våldsutövning upprätthålls, legitimeras och (bort)förklaras med hänvisning till familjens heder. Hedersrelaterat våld är med denna förståelse en ”normalitet” i betydelse att det är möjligt för män att hänvisa till inarbetade och normativa föreställningar om exempelvis rykte, oskuld och heder för att få förståelse för kontroll- och våldsutövning riktad mot kvinnor i deras närhet”¹⁴

Paulina de los Reyes, docent i ekonomisk historia, är författare till en rapport från Integrationsverket.¹⁵ Rapportens grund är en enkätundersökning vars uppdrag varit att kartlägga situationen för flickor med utländsk bakgrund som kontrolleras av sina familjer och släktingar genom hot och våld.

Paulina de los Reyes utgångspunkt i rapporten är att flickors och kvinnors erfarenheter av våld, hot och tvång måste förstås utifrån generella strukturer av könsförtryck och maktutövning i samhället som är etniskt segregerat. Hon påpekar vikten av att se flickan som ett våldsoffer med ett behov av att få en individuellt bemötande. ” När det gäller socialtjänsten uppger informanterna de svårigheter som finns när de gäller att se och hantera varje enskilt ärende utifrån dess egna premisser. Schablonisering, inte minst utifrån etniska föreställningar, gör att flickorna behandlas enligt en förutbestämd mall. Ett problem är också att flickorna inte behandlas som våldsoffer. Deras situation hanteras som generationskonflikter där målet är att uppnå en överenskommelse med föräldrarna. Ytterligare ett problem är att åtgärderna tycks styras mer av bristande resurser än offrens behov av stöd.”¹⁶ ”Utgångspunkten i familjen innebär i praktiken att frågå principen att man ska utgå ifrån barnets bästa. Förväntningar om att flickan ska komma överens med sina föräldrar innebär att inte ta flickans situation som våldsoffer på allvar.”¹⁷ Paulina De los Reyes ställer sig frågan om våldet mot unga flickor kan förklaras med att det är traditionella kulturmönster eller om det kan förklaras med den könsmaktsordning som finns i samhället. ” Det är viktigt att synliggöra hur strukturer av könsförtryck och etnisk diskriminering samverkar i osynliggörandet och normaliseringen av

---

¹² Eldén, Å (2003) *Heder på liv och död- våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*

¹³ ibid s. 60-61

¹⁴ ibid s. 89

¹⁵ de los Reyes, P (2003) *Patriarkala enklaver eller ingenmansland?*

¹⁶ ibid s.8

¹⁷ ibid s.24

våldsbrott mot kvinnor och barn. Undersökningen visar hur kulturiseringen är kopplad till förfrämligandet och distanseringen i relation till våldet mot unga kvinnor med invandrarbakgrund.”¹⁸

Unni Wikan, norsk professor i socialantropologi, förklarar i sin bok¹⁹ företeelsen hedersrelaterat våld och hedersmord som en tradition som förekommer inom vissa kulturella sammanhang.

”Vi måste ta till oss att hedersbegreppet har olika innehåll och tillämpas olika hos skilda folkgrupper i världen. Jag undviker att säga ”kulturer” eller ”samhällen”, trots att man skulle kunna det. Men sådana formuleringar skapar lätt ett intryck av att alla individer inom en kultur eller ett samhälle skulle reagera likadant. Så är det inte. Att döda en dotter, syster eller hustru för att rentvå sig från den skam hon dragit över familjen hör troligen till sällsyntheterna också i samhällen där hedersmord är en tradition. Man hittar andra, mindre brutala lösningar.”²⁰

”Hedersmord är inte svartsjukemord och vice versa. I debatten som utspunnit sig i kölvattnet efter Fadimes död, särskilt i Sverige, har många framfört argumentet att hedersmord och svartsjukemord skulle vara samma sak: båda handlar om våld mot kvinnor. Detta är fel slutsats.”²¹ ” Det handlar om kollektivets rättigheter över individen och individens plikt att underkasta sig. Det handlar om strukturer, system och grupperingar som indoktrinerar människor till att tro att de finns till för systemets skull. Fadimes far är också ett offer- offer för en ”kultur” som föreskriver att han ska bestämma, styra, kontrollera, straffa; inte tåla några utmaningar mot sin egen heder, som han inte äger själv./.../Kollektivet tar struhtag på individen.”²² ”Men man bör komma ihåg att hedersmord inte bara drabbar kvinnor. Sålunda kan det inte förstås inom ramen för ”strukturellt våld mot kvinnor” eller ”globaliserat kvinnoförtryck” /.../Problemet bottnar i en specifik hedersideologi/.../ Reglerna i hederskoden är klart specificerade. Det råder ingen tvekan om vilka de är. Hederskoden består av en uppsättning värden som valts ut och givits *överordnad* betydelse. De är att betrakta som *grundvärderingar*. Bryter man mot dem, förlorar man sin heder.”²³

”Det handlar om ett varande som har sin egen logik, och som delas av en grupp meningsfränder. Det innebär inte att de är överens om allting, inte heller att linserna, genom vilka de betraktar varandra, inte låter sig förändras. Allra minst innebär det att de handlar i blindo, som om de var *produkter* av kulturen.”²⁴

Mehrdad Darvishpour, är fil dr i sociologi. Han menar att maktperspektivet är en utgångspunkt i diskussionen generations- genuskonflikter mellan flickorna och deras föräldrar. Han menar att många flickor med invandrarbakgrund lever i konflikt mellan föräldrarnas och samhällets värderingar och krav. Det dubbelliv de tvingas leva är psykiskt påfrestande och ger dubbel lojalitetskonflikt där de kan tvingas välja samhället eller föräldrarna.

”Generellt pågår en generationskonflikt mellan ungdomar och deras föräldrar, oavsett deras etniska bakgrund. En del generationskonflikter inom den invandrade familjen är säkerligen resultat av ungdomarnas frigörelse från sina föräldrar. Invandrarnas ungdomar har dessutom ofta en starkare vilja men också bättre förutsättningar för att påskynda integrationen än sina

---

¹⁸ ibid s.42

¹⁹ Wikan. U (2003)*En fråga om heder*”

²⁰ ibid s. 20

²¹ ibid s.21

²² ibid s.22

²³ ibid s. 65

²⁴ ibid s.92

föräldrar. Föräldrarna å sin sida är samtidigt skeptiska till att deras barn "försvenskas", vilket i sin tur kan leda till konflikter inom familjen."²⁵

Han menar att det vid invandringen sker en maktförskjutning i könsrelationen , till kvinnors fördel, men att även föräldrarnas makt över sina barn försvagas då barnen tenderar att integreras lättare i samhället.²⁶ " För föräldrar som är arbetslösa, har låg utbildning och bor i segregerade områden kan sannolikheten vara stor att de blir mer beroende av sina ungdomar för att kunna klara sin vardag , eftersom ungdomar snabbare än föräldrarna växer in i det nya landets regler, normer och värderingar." ²⁷ Han menar att konflikten mellan fadern och dottern är än mer påtaglig då könskonflikten sammanfaller med generationskonflikten.

Han skriver. " Det är alltså inte en fråga om en kulturkrock mellan svenskar och invandrare som många påstår, utan en kulturkrock mellan moderna och traditionella kulturer, mellan jämställda värderingar och hårda patriarkala värderingar." ²⁸

Darvispour talar om invandrarflickornas fyrdubbla förtryck. "För det första , många tillhör underklassen. /.../ För det andra, många av dem är utsatta för etnisk diskriminering./.../För det tredje, de är som kvinnor förtryckta av patriarkatet som finns i hela samhället./.../ För det fjärde många invandrarflickor, som barn och tillhörande den yngre generationen, drabbas av föräldrarnas auktoritet."²⁹

Masoud Kamali är professor i socialt arbete. I en artikel i *Socionomen*³⁰ vänder sig Masoud Kamali mot den "kulturisering" samhället och dess representanter gör av invandrare för att förklara mordet på Fadime.

" Mordet på Fadime kunde förebyggas och många andra fall undvikas om socialtjänstens traditionella och kulturessentialistiska sätt förändras och man börjar utreda dessa gruppers livsbetingelser här och nu. Människor har fötter och inte "rötter". Det botaniska tänkandet genom vilket människor med invandrarbakgrund betraktas som kulturella varelser måste motarbetas om vi verkligen vill åstadkomma förändring hos individer och familjer som hamnar i svårigheter. Ofta handlar det om generationskonflikter som i en del invandrarfamiljers fall tar dramatiska uttryck beroende på i vilken kontext både familjen och ungdomen befinner sig." ³¹

Han vänder sig mot begreppet hederskultur och ifrågasätter om det verkligen förekommer hedersrelaterat våld och om det kan särskiljas från våld mot kvinnor överlag. I en artikel på Paraply projektets hemsida³² säger han:

"- Man gör en jättstor grej av att några invandrantjejer blivit utsatta för så kallat hedersrelaterat våld. Det handlar om någon mindre procent, en liten grupp./.../ Det finns ingen speciell hederskultur men våld existerar. Det är en myt som vittnar om djupa fördomar, kanske rasism. Att påstå att någon speciell hederskultur existerar./.../ Socialtjänsten ser ofta föräldrarnas vilja som väldigt skadlig. Man tar ifrån föräldrarna väldigt mycket, alla möjligheter att påverka. Föräldrarnas vilja och vad som är bäst för barnet ska styra./.../Det finns en hel del invandrantjejer som går till socialtjänsten och säger att de är misshandlade eller förtryckta hemma, som skyller på det för att få egna lägenheter. /.../ Föräldrarna ställer

²⁵ Darvispour, M (2004) Makt eller uppfostran? *i&m* 2/2004 s. 13

²⁶ Darvispour M (2004) Kämpa för invandrarflickor. *Svd* 16/3-2004

²⁷ *ibid* s. 4

²⁸ *ibid* s. 5

²⁹ Darvispour, M (2004) Invandrarflickor som fyrdubbelt förtryckta? *i&m*, 2/2004 s.15

³⁰ Kamali, M (2002) Kulturessentialism och "hedersmord" *Socionomen*, 3/2002

³¹ *ibid* s.15

³² Eriksson ,M (2005) Det finns ingen hederskultur , www.paraplyprojektet.se läst 050112

krav för barnets bästa. Det ska avgöra. Om barnets utveckling är i fara, får socialtjänsten lägga sig i.”³²

Advokat **Elisabeth Fritz**, som varit ombud i många fall där brotten varit hedersrelaterade, menar i samma artikel att hedersförtryck tvärtom är ett större problem än vad statistiken visar och att mörkertalet är stort.

”Varje dag pratar jag med flickor som är utsatta för hedersrelaterat förtryck eller våld, säger hon. De kan delas in i tre grupper: 1) De som lever kvar i familjen 2) Flickor som har flytt hemifrån men som inte vågar ta kontakt med sociala myndigheter av rädsla för att tvingas tillbaka till familjen 3) De som har gjort en polisanmälan och som kanske har skyddat boende.”³² Som förklaring till vad som skiljer hedersrelaterat förtryck och våld från andra former av övergrepp säger hon:

”Det är en hel släkt - föräldrar, syskon, far- och morbröder som hotar. /.../Ofta är den utsatta en ung kvinna som själv vill bestämma över sin egen kropp och hur hon ska leva. Familjen hävdar att hon dragit skam över dem, kränkt familjens heder, genom att till exempel inte vilja gifta sig med den som familjen valt ut. Familjen upplever att grannar och andra från hedersrelaterade kulturer tittar snett på dem. Det gäller att återupprätta hedern. Det är brottets eller förtryckets **motiv** som gör det till hedersrelaterat. /.../ Det är verkligen fel att påstå att det inte skulle existera någon speciell hederskultur./.../ Själv kommer jag från en kristen, syriansk kultur och har egna erfarenheter av problemet. Jag undrar hur många svenska kvinnor som misshandlas, hotas, tvingas till äktenskap mot sin vilja och i extrema fall mördas på grund av att flickans, kvinnans beteende har förstört familjens heder? Jag företräder många svenska kvinnor och jag har aldrig stött på en enda.”³²

Astrid Schlytter är docent i rättssociologi. Hon menar att samhället och dess företrädare, socialtjänsten, misslyckats i att stödja flickor som utsätts för hedersrelaterat hot och våld. Den främsta anledningen är enligt henne inte lagstiftningen i sig utan det är en följd av de normer och värderingar som styr socialtjänstens handlande som leder till passivitet och undfallenhet i agerandet för att tillvarata flickornas rättigheter.

”Det är fråga om en uppsättning normer, vilka bygger på vissa grundläggande antaganden, bland annat om familjens roll i allmänhet och dess särskilda betydelse för flickor med invandrarbakgrund./.../ Socialnämnd och socialsekreterare *kunde* ha andra normer att tillgå eftersom det föreligger ett rättsligt stöd för vad jag vill beskriva som ett individperspektiv med flickans intressen och rättigheter i fokus./.../ Detta är en följd av att familjen inte ger flickan den trygghet och omvårdnad hon behöver, utan utsätter henne för risker, kränkningar eller misshandel av olika slag. Detta betyder att socialnämnden ska företräda flickans intressen och sätta hennes intressen före föräldrarnas. Det är detta perspektiv som undergrävs och ersätts, ofta utifrån ett föräldra- eller grupperspektiv.”³³

Schlytter är även kritiskt till svensk lagstiftning som hon anser gör det möjligt för flickor att med tvång giftas bort:

”Det finns ett undantag i vår utlänningslag /.../som ger föräldrar rätt att gifta bort sina barn, under förutsättning att föräldrarna kommer från ett land där man praktiserar arrangerade äktenskap, tvångsäktenskap./.../Det får enorma konsekvenser för de, som med stöd av den här lagen, kan bli bortgifta mot sin vilja./.../ Jag ser att det finns en godtrogenhet hos svenska myndigheter och en överdriven respekt och tolerans för etniska traditioner som är rent

---

³² Eriksson, M (2005) Det finns ingen hederskultur , www.praplyprojektet.se läst 050112

³³ Schlytter, A (2004) s.109-110

förtryckande./.../ Att tvingas gifta sig med någon är en form av våldtäkt./.../Man menar att om inte den unga kvinnan säger nej till ett arrangerat äktenskap, då är allt OK. I själva verket har hon lärt sig från tidig ålder att aldrig säga emot och har ett stort släktkollektiv bakom sig som trycker på. Om Sverige säger nej till månggifte, varför kan vi inte säga nej till arrangerade äktenskap? Integrationsverket borde utreda hur ofta arrangerade äktenskap, tvångsäktenskap, används för att skaffa uppehållstillstånd.”³⁴

De har i debatten framförts omfattande kritik till samhället och dess representanter, främst socialtjänsten och rättsväsendet. Det finns dock en förhoppning om att ökad kunskap och förståelsen för flickornas/unga kvinnornas situation ger nya förhållningssätt i arbetet med dem och deras familjer. I en artikel i *Socionomen*³⁵ berättar socialarbetare från socialtjänsten i stadsdelen Lärjedalen i Göteborg om sina erfarenheter och vad som är vägledande för dem i deras arbete med flickor som utsätts för hedersrelaterat våld.

”Vi har fått lära oss att sådana här ärenden tar tid, det är ofta fråga om livslånga processer.”³⁶

De vänder sig mot att socialtjänsten ofta arbetar med familjen som enhet; ”initialt är detta uteslutet. Insatserna måste börja med och utgå ifrån flickan villkor och behov./.../Om socialtjänsten misstänker hedersrelaterat våld ska man inte i första hand ta kontakt med föräldrarna. Annars riskerar vi att flickan ändrar sina uppgifter för att hon skall vara föräldrarna till lags.”³⁶ De uppmanar att ta flickans berättelse på allvar och inte glömma bort familjen i det fortsatta arbetet.” När en flicka närmar sig och säger att hon är hotad ska man alltid tro på henne. Även om det finns en annan berättelse från hemmet. Min erfarenhet är att hotade flickor aldrig hittar på sådana här historier. Det är ett svårt steg att berätta om familjeförhållandena. Och det är tufft för dem att ta ett beslut att lämna familjen./.../ Trots alla svårigheter betyder familjen mycket./.../ Därför är det viktigt att följa upp familjen där ett omhändertagande av flickan skett./.../ Därför är det viktigt att utforska möjligheterna till medlingssamtal och kontakter mellan flickan och familjen under socialtjänstens överinseende. Men alla kontakter måste ske utifrån den enskilda flickans behov.”³⁷ Slutligen slår de fast att det är viktigt att samhället står upp för flickornas mänskliga rättigheter och att dessa rättigheter till ett fullvärdigt liv är en fråga om demokrati.

---

³⁴ Eriksson, M (2005). Mona Sahlin anser nog att jag är för provocerande. www.praplyprojektet.se Läst 050330

³⁵ Eliasson, C (2004) Våld är alltid våld- även i hederns namn, *Socionomen* 4/2004.

³⁶ *ibid* s. 27

³⁷ *ibid* s. 28

4. Beskrivning av verksamheten och våra arbetsmetoder utifrån flickornas behov

Vid den kartläggning av flickornas behov som gjordes, utkristalliserades ett antal olika behovsområden, som vi redogör för nedan.³⁸ Där beskrivs också vad som visat sig vara verksamt i arbetet med flickorna och hur vi bäst möter dem och tillgodoser deras behov.

Vårt att lyftas fram redan här är att de flickor vi möter är en tidigare okänd målgrupp. Det handlar inte om vanliga tonårsproblem eller ungdomar som har behov av ett traditionellt miljöterapeutiskt bemötande³⁹. I fokus finns istället det våld och de hot som flickorna är utsatta för, och vårt arbete präglas av detta.

4.1 Skyddsbehovet under boendetiden och efter utflytt

Naturligtvis är skydd ett centralt tema i ett skyddat boende. Flickornas mest akuta behov när de flyttar in är skydd. Många är mycket rädda när de kommer och har många frågor och funderingar kring säkerhet.

*”När jag först kom till Kruton var jag rädd – väldigt rädd”
”Min pappa hade hotat mig”
”Jag behövde skyddas från min familj”
”Jag behövde bo långt hemifrån, jag ville bara bort därifrån”
”Det var bra att bo på en hemlig adress som familjen inte kände till”
”Två månader efter det att konflikterna började bestämde jag mig för att jag kan inte leva så här. Ska jag behöva gå och gifta mig med någon för att bli lycklig och sen inte må bra? Jag gör det inte”*

Vad gör vi då för att flickorna ska känna sig skyddade?

En förutsättning för en lyckad placering är att flickorna själva vill bo hos oss och bli skyddade. När de skrivs in ges både muntlig och skriftlig information om boendet. Vi berättar om det **fysiska skydd** som huset är utrustat med för att de ska kunna känna sig trygga och skyddade.⁴⁰ Flickorna har i de flesta fall också fått viss information via sina socialsekreterare före placeringen för att de ska kunna ta ställning till om boendet kan passa dem. De bör i förväg få veta att man bor tillsammans med andra flickor i liknande situation, att man har eget rum, att det alltid finns minst två personal dygnet runt, att man får kontaktpersoner, att adressen är hemlig och inte får lämnas ut till någon och att man därför inte kan ta emot besök under boendetiden samt att det finns vissa regler och tider. I samband med inskrivningssamtalet visar vi runt flickorna i huset så att de får se hur de olika säkerhetsanordningarna fungerar.

Vid inskrivningssamtalet upprättar vi tillsammans med flickan och hennes socialsekreterare en första kartläggning av hotbilden. Utgångspunkten är att flickorna själva är de främsta

³⁸ Citaten i textrutorna är hämtade från de intervjuer vi gjort med flickor som flyttat ut.

³⁹ Gordan, K. & Palmgren, L (2000)

⁴⁰ Krutons fastighet säkerhetsutrustades under 2002.

experterna på det hot som riktas mot dem. De vet vem/vilka som hotar och på vilket sätt. De kan själva klargöra var dessa personer finns. Därför upprättas alltid ”säkerhetsstrategier” för varje enskild flicka i tätt samarbete mellan henne, oss och hennes socialsekreterare. Dessa innehåller riktlinjer för hur och var flickan kan röra sig utanför boendet, om hon behöver eskorteras av personal eller kan gå ut på egen hand. De innehåller även information om vilka personer flickan vill/bör ha kontakt med utanför boendet.

Flickornas säkerhetstänkande förändras över tid och vi är därför måna om att kontinuerligt föra en dialog med flickorna kring skyddstänkande/skyddsbehov. Ibland är flickorna ”orimligt rädda” när de först skrivs in, vilket innebär att de i just det skedet har svårt att urskilja vilka situationer som är farliga och vilka som är säkra. När de fått komma till ro, sova ut och känna att de är skyddade i huset kan man lättare föra samtalen kring hot och säkerhet vidare. Ett annat scenario är att flickorna ibland kan vaggas in i falsk trygghet efter en period i boendet. Längtan efter ett normalt liv kan pressa undan skyddstänkandet.

Ett redskap som används vid kartläggning av hotbild är **nätverkskarta**. Denna görs ofta tidigt av flickan tillsammans med kontaktpersonerna. Flickan får berätta om viktiga personer i sitt liv och placera in dem i en fyrfältskarta på olika avstånd till sig själv.⁴¹ Samtidigt får hon berätta om de personer som finns på hennes karta – vilka som utgör ett stöd och vilka som utgör ett hot. Detta ger både oss och flickan en bra och konkret bild av hur det ser ut omkring henne och underlättar att resonera om och göra upp planer på hur hon kan vistas ute och vilka hon kan träffa och fortfarande vara säker. Vi får också en tydligare uppfattning om var flickan geografiskt inte bör vistas och vilka delar av Sverige som inte kan komma i fråga för framtida boende.

Ett annat redskap som används är en kartläggning av viktiga händelser i flickans liv som upprättas i form av en **livslinje**. Denna ger både oss och flickan en tydligare bild av hur hennes liv utvecklats och hur hennes våldshistorik ser ut, vilket underlättar vår förståelse för hur mycket hjälp och stöd hon kan behöva nu och framöver. För flickor som inte är vana vid att tala om sig själva och sina liv och problem med vuxna kan det vara svårt i början att sitta i samtal kring dessa känsliga ämnen. Konkreta redskap såsom livslinje och nätverkskarta underlättar oftast samtalen och ger en naturlig start på den dialog vi fortlöpande har med flickan kring hennes situation under boendetiden. De flickor som inte vill använda nätverkskarta och livslinje behöver naturligtvis inte göra det. Ibland görs mer än en nätverkskarta under boendetiden då förhållanden kan förändras mycket under några månader. För att få en ännu tydligare bild av hoten kompletterar vi ibland även bilden i samtal med polis, skolkurator eller liknande. Utifrån hotbild och skyddsbehov görs en bedömning av om flickan kan fortsätta eventuell skolgång/jobb/praktik eller om hon måste avbryta denna. En presentation av vad som framkommit ges även till flickans socialsekreterare då de hela tiden är involverad i det som händer under flickans placering på Kruton.

*”... ” sen blev det lättare när jag började göra livslinje och så.
Då blev det lättare att prata ”*

Det **psykologiska skyddet** är minst lika viktigt som det fysiska. Det är emellertid svårare och mer diffust att konkretisera och på denna punkt har vi lärt oss mycket sedan starten. Flickans

---

⁴¹ Forsberg & Wallmark (1998)

familj utövar nästan alltid påtryckningar för att få henne att komma tillbaka hem. De försöker på olika sätt föra fram hälsningar till flickan. Det kan röra sig om löften om att allt kommer att bli bra bara hon kommer tillbaka hem, att ge henne dåligt samvete för att någon i familjen blivit sjuk eller dylikt.

Flickorna har behov av att veta vad som händer i hemmet och hur föräldrar och syskon mår. Samtidigt har det visat sig att det blir svårt för flickorna att förhålla sig till hälsningar hemifrån och i synnerhet direktkontakt via telefon eller brev. Vi försöker även här lyssna så mycket som möjligt på flickornas egna önskemål och föra en dialog kring deras kontakt med familjen. Det är viktigt att följa flickornas egen takt. Emellertid berättar vi både för flickorna och för deras socialsekreterare att vi lärt oss att det kräver stor förberedelse för flickorna innan de på ett bra sätt kan hantera kontakt från familjen. Generellt kan sägas att flickorna inte gynnas av att känna sig tvingade till kontakt med familjen eller tvingade tillbaka hem. Denna typ av påtryckningar försöker vi skydda dem från.

*”...” och att jag inte skulle behöva åka hem igen...och framför allt att mina föräldrar inte skulle få reda på var jag var någonstans”
”...” hjälp att inte skicka hem mig”
”...” ni skulle skydda mig för min pappa ska döda mig. Han hotar mig, jag vill att ni ska skydda mig... jag behövde gömma mig. Han ska inte få döda mig”*

Skyddsbehovet är långsiktigt eftersom flickans familj i de flesta fall fortsätter söka efter henne för att hitta lösningar som kan återupprätta familjens heder (se teoriavsnittet). Därför måste skyddstänkandet bestå även när flickorna flyttar från Kruton. För de flickor som flyttar till eget boende, familjehem eller annat utanför sin familj, finns det mycket för oss att förbereda dem inför. De har ofta behov av praktisk hjälp med exempelvis skyddade personuppgifter, men också med hjälp att föra samtal med arbetsplats, skola och andra inblandade om vikten av att inte lämna ut adress. Vidare behövs hjälp att undersöka att orten dit de flyttar är säker. Flickorna behöver ofta även en mental förberedelse för olika situationer som kan uppstå. Vi uppmuntrar flickorna att ta kontakt med boendet eller Centret efter utflytt om de har behov av det.

”Jag har flyttat till en stödlägenhet med extra skydd. /.../ Den ligger på ett väldigt anonymt ställe. Ingen känner till det här stället./.../ Det var viktigt för mig att inte behöva stöta på någon jag känner i området”

4.2 Behov av trygghet

De flickor som placeras på skyddat boende har oftast blivit tvungna att bryta med föräldrar, familj och även övrigt nätverk. De befinner sig i ett tomrum och har därför stort behov av ett bra omhändertagande och trygg miljö. Så vad gör vi då för att flickorna ska känna sig trygga? Mycket av det som nämnts under skyddspunkten ovan handlar just om att flickorna ska känna sig trygga. Att ge dem både fysiskt och psykologiskt skydd bidrar givetvis till en trygghetskänsla.

*”Man kunde prata med vuxna 24 timmar om dygnet”
”Man fick kontaktpersoner, så man visste också vem man mest kan vända sig till”
”Jag kände mig trygg i det skyddade boendet”
”Det viktigaste för mig var att jag inte skulle behöva åka hem”
”Det var ju tryggt att gå ut med personalen”
”...” att det fanns människor som kan bry sig om mig fast jag inte känner dem. Det kändes tryggt”
”Ibland när jag sa att jag gillade något så efter en vecka kom de ihåg och hade hittat t.ex. en teater eller så. Då känner man sig viktig.”*

Vi försöker fungera som flickornas ombud i kontakt med polis, skola, arbete, socialtjänsten inom individ- och familjeomsorg etc. Vi följer med dem på alla möten och hjälper dem att föra fram sin talan, förutsatt att de inte själva vill vara ensamma och sköta sina kontakter på egen hand. Då flickorna står ensamma har vi som socialarbetare på Kruton valt att arbeta utifrån ”advocaymodellen”⁴² Flickorna behöver någon som uttalat står på deras sida utifrån deras berättelse. Vi försöker vara tydliga med denna ståndpunkt redan från början så att både flickan och hennes socialsekreterare vet att det är ett medvetet val från vår sida.

Flickorna har stort behov av att veta hur planeringen för dem ser ut. De behöver få höra att de kommer att få stanna på boendet och inte bli hemskickade. De vill oftast börja planera för sitt fortsatta liv vad gäller boende och sysselsättning ganska snart efter inskrivningen. Vi hjälper dem i dessa frågor och försöker ha ett tätt samarbete med deras socialsekreterare kring detta.

I det trygghetsskapande arbetet ingår att pyssla om flickorna och svara upp mot elementära behov av både praktisk och känslomässig karaktär. ”Små saker” blir viktiga för att flickorna ska känna sig väl omhändertagna.

”Först när jag kom var jag hungrig, jag fick äta. Jag hade inte duschat på länge så jag fick en handduk och schampo”

Flickorna vittnar även om vikten av kontakt med andra flickor i liknande situation. De tycker oftast att det är skönt att kunna dela sina erfarenheter med andra som upplevt liknande saker. Detta kan stärka dem i sin övertygelse att de gjort ett bra val när de lämnat hemmet. I de andra

---

⁴² Payne, M (1997)

flickorna i boendet får de också ett nytt nätverk, vilket är centralt för trygghetskänslan. Flickorna har stora möjligheter att mötas i huset kring olika vardagssituationer och på så sätt lära känna varandra och dela erfarenheter. Vi försöker också skapa tillfällen för mer organiserade gruppverksamheter såsom husmöte varje vecka, gemensamma aktiviteter utanför huset på helgerna och tillfälle att pyssla och skapa tillsammans med en hantverkspedagog som kommer en gång i veckan på kvällstid. Vissa flickor ger i intervjuerna uttryck för en önskan om fler tillfällen att tillsammans med övriga boende flickor och personal få möjlighet att tala om sin situation. Vi har ambitionen att ha återkommande samtalsgrupper kring olika teman med flickorna och har provat olika varianter för att få till denna typ av samtal.

Vi arbetar utifrån att se tjejgruppen som en tillgång och vår erfarenhet är att det i de allra flesta fall är positivt att många flickor med likartade problem bor tillsammans. Det finns emellertid lägen då det kan uppstå konflikter i gruppen som skapar oro för flickorna i den känsliga situation de befinner sig. För vissa flickor känns det också osäkert att bo på ett ställe där en ny flicka när som helst kan skrivas in. Den största oron handlar om att det kan vara någon man känner som kanske kan sprida ut vilka som finns på boendet. Vi är medvetna om detta problem och försöker ofta påtala för flickorna att de måste vara solidariska med varandra och inte berätta för utomstående vilka de bor med. Detta gäller även efter att de flyttat ut.

”Bra med kontakten med andra flickor”

”Vi tog hand om varandra, vi dissade inte på varandra”

”Jag kände stress/oro när någon ny flicka skulle flytta in”

”Jättebra sammanhållning, skönt att känna att man inte var ensam. /.../Vi brukade sova hos varandra och hade roligt”

”Man ska göra tjejer medvetna om att man har samma situation”

”...” om man ska göra så att tjejerna kommer närmare så ska man göra någon aktivitet, någon sport eller kanske promenera. Man kommer ju bättre nära om man samarbetar på något sätt, så man kommer närmare”

”Vi hade möten ibland, en gång i veckan, det borde vara bättre, planerat.”

4.3 Behov av stöd under och efter boendet

Behovet av stöd och trygghet är nära sammanlänkade. Man kan dela in stödet i två delar; emotionellt stöd och instrumentellt stöd. Det emotionella stödet handlar om att ge flickorna möjlighet att prata om sin situation och ge dem förståelse. Det handlar också om att få dem att känna hopp om framtiden.

Flickorna behöver få veta vem de främst kan vända sig till med sina funderingar, tankar och problem för att de ska få kontinuitet under boendetiden. Därför får flickorna, som nämnts ovan, kontaktpersoner direkt när de flyttar in. Målsättningen är att minst en av de två som tar emot flickan när hon kommer, blir hennes kontaktperson. Många flickor har aldrig tidigare haft någon kontakt med socialtjänsten och har därför ingen upparbetad kontakt med en socialsekreterare eller annan stödperson. De två som blir kontaktpersoner fyller därför en viktig stödfunktion för flickan och är oftast dem hon har den närmaste kontakten med under boendetiden. Vi berättar emellertid för flickorna att de alltid kan vända sig till andra än sina kontaktpersoner om det känns bättre för dem.

”Jag kände att jag kunde prata med vuxna 24 timmar om dygnet/.../ så fort jag mådde dåligt eller kände mig ensam. Att kunna vända sig till fler vuxna, inte bara en; Det kändes bra”
”Att få kontaktpersoner – då vet man vem man mest kan vända sig till, än att vara förvirrad och undra”
”Ibland gick jag till personalen när dom sov och ibland när jag var jätterädd gick jag också till personalen. Jag berättade om mina mardrömmar och dom sa till mig att bli inte rädd, någonting sånt, dom som hade hand om mig.”

Tillgängligheten dygnet runt är en del i det stödjande arbetet. Flickorna vet var vi sover och att de kan väcka oss om de mår dåligt eller behöver prata. Nätterna är ofta svåra för flickorna när tankarna kommer. De använder sig då även av stödet från de andra flickorna. Ibland sover de inne hos varandra eller sitter uppe sent och pratar, något som vi tillåter så länge det inte blir störande för andra flickor.

Den eller de personer som flickorna allra först kommer i kontakt med i den svåra situation de befinner sig blir mycket betydelsefulla. I de fall flickor inlett kontakten på Centret, har en av dem som arbetar där följt med som en extra stödperson under boendetiden. I varje ärende där personal från Centret är involverad görs en bedömning av hur övergången mellan Centret och boendet skall kunna göras utifrån flickans bästa. De flickor som så önskar ges givetvis möjlighet att ha kontakt med Centret under boendetiden. Det är även angeläget att boendet och Centret är integrerade för att Centret har en unik möjlighet att finnas med som stöd för flickorna sedan de flyttat ut från boendet. Av säkerhetsskäl för de nya flickor som flyttar till boendet, kan utskrivna flickor inte komma tillbaka för att hälsa på eller få stöd. Däremot kan de gå till Centret och träffa personalen där.

”Den viktigaste hjälpen fick jag på centret. Jag fick hopp om att jag skulle kunna bli skyddad och lämna min familj. Innan trodde jag inte det”
”Första gången jag kom då fick jag väldigt bra kontakt med L och G /.../ jag kände mig välkommen på en gång”

Flickorna känner sig vid olika tillfällen under boendetiden uppgivna inför framtiden. De ser inte möjliga lösningar vad gäller boende och sysselsättning. I det stödjande arbetet försöker vi hålla planeringen inför framtiden levande kontinuerligt, både tillsammans med flickan och hennes socialsekreterare. För att flickan ska orka med den stora omställning det innebär att bryta med familjen, blir det centralt vad som kan erbjudas framöver samt att få veta att hjälpen från socialsekreterarna kommer att finnas kvar under lång tid – flera år. Flickorna kommer att behöva stöd även om de passerar åldrar som normalt sett gör att de hamnar utanför socialtjänstens målgrupp. Vi har sett ett behov av att informera flickornas socialsekreterare om detta.

Många flickor har inte blivit förberedda hemifrån för ett liv där de lever ensamma. Målet för de flesta familjerna har varit att gifta bort sina döttrar och fram till dess bor de hemma. Detta visar på en krock mellan ett individualistiskt och ett mer grupporienterat/holistiskt synsätt.

Familjens intresse är det primära målet och inte individens/flickans (se teoriavsnittet). Flickor som flyttar till eget boende efter tiden på Kruton kan därför ha ett större behov av stöd för att kunna bli självständiga än andra flickor som socialtjänsten kommer i kontakt med. (Se vidare om stöd i förhållande till familj, nätverk och myndigheter under 4.6 och 4.7)

”Men L och K kommer jag alltid ha kontakt med. Och sen kommer jag ju ha kontakt med X och Y. För det är jättestort att sluta med de. /.../ Jag känner liksom att vi har känt varandra hela livet”
(Efter utflytt:) ”Jag får rådgivning av min nya kontaktperson och konkret hjälp med ekonomi och så”
”Jag behöver träna på att bli självständig”

Den andra typen av stöd – **instrumentellt stöd** – är lättare att definiera, då det handlar om att ge flickorna praktisk hjälp. Boendet tillhandahåller hygienartiklar, sängkläder och handdukar, som flickorna förses med när de först skrivs in. Många flickor kommer utan några ombytestkläder då de inte haft möjlighet att praktiskt planera flykten från hemmet. Vi hjälper dem att handla det allra viktigaste eller erbjuder dem att låna kläder som finns i huset. Flickorna har också behov av att ha egna mobiltelefoner. De måste kunna nå oss och vi dem när de är ute på egen hand. De måste också snabbt kunna ringa polis om något händer. En trygghet för flickorna är att kunna hålla kvar kontakten med vänner de litar på, och då de inte får lämna ut Krutons nummer till sina vänner kan de inte ta emot telefonsamtal i boendet om de inte har mobiltelefon. Denna typ av praktiska frågor hjälper vi flickorna att ta upp med sina socialsekreterare så snart som möjligt efter att de flyttat in, gärna redan vid inskrivningssamtalet. Ibland kan föräldrarna lämna in kläder på socialkontoret och ibland får flickorna ekonomiskt bistånd för att handla nya kläder. Om de har en egen mobiltelefon med sig ser vi till att de kan köpa ett nytt telefonkort så att familj och släkt inte ska kunna nå dem och utöva påtryckningar via det gamla numret. Har de ingen mobiltelefon alls, hjälper vi dem att ansöka om ekonomiskt bistånd för att köpa in en ny.

Alla flickor som vill, får hjälp att ansöka om skyddade personuppgifter, vilket innebär att de är skyddade i skattemyndighetens register. Det blir extra viktigt när de flyttar ut från boendet och byter folkbokföringsadress. Då behöver de sina skyddade personuppgifter för att ingen ska kunna ta reda på vart de flyttat. Vissa flickor vill byta namn för att känna sig säkrare. Då hjälper vi dem att ansöka om pengar för detta om de inte har egen inkomst och att fylla i själva ansökningshandlingarna.

Många flickor mår psykiskt dåligt, får ångest och suicidtankar. Det tar sig ofta även fysiska uttryck såsom magont, huvudvärk, eksem etc. Vi tar detta på allvar och hjälper till med psykiatrikontakt i de fall det bedöms som nödvändigt och hjälper dem till husläkaren eller annan sjukvård om de så önskar. Ompysslande vid sjukdom och krämpor fungerar trygghetskapande. Det är viktigt att inte glömma.

”...” ibland hade vi dåliga dagar, vi hade det psykiskt jobbigt. Men personal tog alltid hand om alla /.../ jag pratade med personal, jag berättade om mina dåliga dagar. Kvällarna var dåliga, jag blev rädd och tänkte på att man gjort mig illa och jag kunde inte sova. Jag grät mycket, många gånger ända till morgonen”

”Personalen skulle nog se mer, vara mer vaksam på hur personen mår fysiskt också”

4.4 Behov av krisbearbetning och att få andrum

Grekiskans ord kris betyder *avgörande vändning, plötslig förändring*. Det finns olika sätt att se på och definiera kriser. Den psykodynamiska skolan skiljer på utvecklingskriser och traumatiska kriser.⁴³ De flickor vi möter kan på många sätt sägas ha hamnat i någon form av traumatisk kris. ”En traumatisk kris kan definieras som individens psykiska situation vid en yttre händelse av sådan art och grad att han upplever sin fysiska existens, sociala identitet och trygghet eller andra livsmål allvarligt hotade.”⁴⁴ Denna typ av kris utlöses enligt Cullberg av tre olika typer av **yttre** händelser; förlust eller hot om förlust, kränkning eller hot om kränkning eller någon form av katastrof.

Denna psykologiska kris innebär en livssituation/ett tillstånd ”i vilket personen i fråga inte kan klara sig med hjälp av sin vanliga problemlösningsförmåga”⁴⁵ Den viktiga frågan blir då hur vi som professionella socialarbetare ska bemöta människor som hamnat i kris för att de på bästa sätt ska kunna ta sig ur kristillståndet och gå vidare. Flickorna som kommer till skyddat boende har ofta varit med om traumatiska händelser såsom misshandel och allvarliga hot och de behöver hjälp och vägledning för att ta sig framåt. Vidare hanterar olika flickor situationen olika och det gäller för oss att vara lyhörda och hitta individuella lösningar för var och en.

”Sen kände jag att jag verkligen behövde prata med någon som kan hantera det här, förstå hur jag mår, hjälpa mig igenom”

”Jag kan inte bara sitta på ett rum, då blir jag psykad. Jag måste ut och träffa människor, sysselsätta mig. Innan jag flyttade till skyddat boende så satt jag bara på mitt rum och mådde dåligt, alltså det kommer en massa känslor då”

”Jag kände mig lite rädd och mycket trött”

”Men jag hängde inte med på vad de sa /.../ nej jag fattade inte”

”När man kommer till ett nytt ställe /.../ jag kände inte till områdena och var rädd och man kände sig väldigt väldigt främmande. Det var en konstig känsla. Som när man reser till en ny plats”

”Ibland är man väldigt väldigt känslig”

⁴³ Cullberg, J (1993)

⁴⁴ ibid s. 33

⁴⁵ Hillgaard, Keiser & Ravn, (1984) s. 27

Vi försöker tänka på krisen som en möjlighet och ett tillstånd där man är mer ”öppen” än annars för nya vägar och lösningar. Vi tilltalas också av det salutogena perspektivet, där man fokuserar på hälsofrämjande faktorer i samband med krisbemötande. Antonovsky⁴⁶ har myntat begreppet KASAM = Känsla Av SAMmanhang. Han tänker sig krisen som ett kaostillstånd som man ska försöka bringa ordning ur. Som hjälp lyfter han fram tre ledord: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Även om det är diffusa begrepp tycker vi att det fungerar att använda dessa som ledsagare i bemötandet av flickorna. Man kan tänka sig att begriplighet i motsats till kaosets obegriplighet handlar mycket om att vara tydlig i kontakten med flickorna och att det ska finnas en viss förutsägbarhet i den meningen att flickorna ska veta vilka mål vi tillsammans med dem och deras socialsekreterare arbetar för. Hanterbarheten i förhållande till kaos kan betyda att man ser till att det finns tillräckliga resurser för att möta olika situationer både på ett praktiskt och känslomässigt plan. Vi försöker hjälpa flickorna att känna att de har viss kontroll över sin situation (se vidare nedan under 4.5). Slutligen talar meningsfullheten för sig själv. För att flickorna ska kunna gå vidare måste de känna att det finns hopp om en bra framtid.

Samtal används i mångt och mycket för att hjälpa flickorna genom krisen. I samtalen får de hjälp att ordna upp tankar. Det handlar ofta om tre steg i krisen och tre olika delar för oss att arbeta med under flickornas boendetid. Dessa tre steg kan inte tydligt avgränsas i tid utan går in i varandra men de blir mer överskådliga och lätta att beskriva på detta sätt. Först tas flickornas berättelse emot och **härbergas**. Ofta har flickorna behov av att upprepa sin berättelse flera gånger och vår uppgift blir främst att lyssna. I detta första steg kan extra omsorg och närhet fungera positivt för flickornas välmående. Som någon flicka vittnat om i intervjuerna kan det vara svårt att ta in all ny information när man kommer till oss och befinner sig i ett kristillstånd. Flickorna frågar ibland om samma saker många gånger, exempelvis kring saker som rör huset, telefonen, mat etc. Därför är det viktigt att information upprepas om det verkar som om flickan inte har lyckats ta in allt som först sagts vid inskrivningen.

Flickan kan ha befunnit sig i ett mycket svårt tillstånd under en längre tid, och nu har något gjort att hon tagit steget och lämnat den miljö där hon varit illa. Vi försöker ta reda på den utlösande faktorn för att få förståelse för vad som gjort att hon lämnat familjen. För att kunna hjälpa flickorna att reda ordning ur kaoset gäller det att få en förståelse för vad kaoset består av och vad flickorna varit med om. Steg nummer två blir därför att hjälpa flickan **sortera** sina tankar. Vi är mer aktiva i steg två än steg ett. Vi frågar mer, och bekräftar att vi förstår det hon berättar – visar att vi tror på hennes historia. Detta kan exempelvis ske i spontana samtal vid TV:n. Då kan det handla om allmänna reflektioner kring exempelvis normer där även andra flickor finns med; de kan hjälpa varandra och känna igen varandras berättelser. Enskilda planerade samtal sker utöver detta. Som nämnts ovan tar vi hjälp av livslinje och nätverkskarta för att konkretisera så långt det går. Vi försöker också göra upp en individuell plan för flickans boendetid hos oss. Vissa flickor behöver bara vila och få möjlighet att i lugn och ro fokusera på sin situation. Andra mår inte bra av inte ha struktur i sin vardag och då behöver vi fundera tillsammans med flickan och hennes socialsekreterare kring en bra lösning.

Steg tre har med **framtiden** att göra. Samtal förs med flickan om hur hon ser på sin framtid; vilka möjligheter ser hon? Vi försöker ingjuta hopp inför framtiden och visa på möjliga vägar att gå. Våra samlade erfarenheter presenteras för flickan och hennes socialsekreterare – vilka

---

⁴⁶ Antonovsky, A (1991)

alternativ finns för flickorna när det gäller boende? Vad har andra flickor flyttat till? Vi pratar även om vad som skulle kunna vara en meningsfull sysselsättning framöver.

Många flickor behöver lång tid för att ta sig igenom och bearbeta de trauman de varit med om. Vissa flickor uttalar en önskan om att gå i någon form av terapi eller ha en extern samtalskontakt som kan följa med dem även efter de flyttat från boendet. Vi har kontakt med tre terapeuter på Rädda barnen som arbetar med samma målgrupp⁴⁷. Flickor som bor hos oss och är under 18 år kan få möjlighet att gå i samtal/terapi där. Även i de fall flickorna inte själva uttalar en önskan om vidare samtalskontakt, ställer vi oftast frågan för att de ska veta att möjligheten finns.

”Jag skulle behöva träffa en psykolog. Jag har jättemycket att prata om, saker och ting som jag har upplevt i mitt liv, saker som att jag blivit lämnad av folk. Jag är jätterädd att bli lämnad kvar ensam”

”...” sen sa han att jag måste gifta mig. Jag ville inte det, han slog mig, han slängde ut mig. Min pappa ska döda mig för att jag skilt mig från honom.”

Vi möter också flickor som inte gärna vill tala om sina problem och tankar utan drar sig undan. Här behövs alternativa sätt att nå fram till flickan. Det kan handla om att pyssla om henne extra mycket, se till att det finns mat som hon tycker om, försöka ta reda på om hon har andra uttryckssätt såsom att skriva, måla med mera. Vi kan också erbjuda flickan att gå ut på promenad då det kan vara lättare att prata. Ibland kan man också nå fram genom att prata och lyssna i allmänna utrymmen såsom vid TV:n då det ofta upplevs som kravlöst och avslappnat.

Flickorna har också givit uttryck för att de har behov av andrum och egen tid. Det behöver alltså inte innebära att de drar sig undan om de håller sig inne på sitt rum, utan många har behov av att få vara själva med sina tankar. Vi respekterar naturligtvis detta och försöker balansera mellan att söka upp flickorna och lämna dem ifred.

”Just nu vill jag ta det lugnt och ha mitt eget liv. Jag måste få samla tankarna. Jag behöver andas och få nya vänner och känna mig trygg att jag får gå ut”

”Jag tyckte det var väldigt lugnt där”

”Jag ville vara för mig själv, jag behövde tid”

4.5 Möjlighet att påverka nutid och framtid

Känslan av att ha kontroll över sitt eget liv är som nämnts ovan en central del för att kunna må bra och ta sig igenom den kris man befinner sig i. Flickorna har olika yttre förutsättningar när det kommer till denna fråga. Är flickorna myndiga har de en laglig rätt att bestämma över sina egna liv, är de omyndiga har de naturligtvis inte samma möjlighet. De omyndiga flickor som placeras enligt SoL har på vissa sätt ett svårare läge än om de är omhändertagna enligt LVU, då socialtjänsten i detta fall i högre utsträckning måste lyssna på föräldrarnas önskemål.

⁴⁷ Se även Rädda barnens hemsida www.flicka.nu

Flickorna som kommer till oss har oftast ingen vana alls av att kunna påverka sina liv då andra alltid bestämt åt dem. En av anledningarna till att en flicka lämnar hemmet kan vara en önskan om att få makt över sitt liv. Här är det återigen värt att påpeka att det *inte* handlar om ”vanliga tonårsproblem” där man i klassisk bemärkelse talar om frigörelse från föräldrarna. Flickorna vi möter är dels utsatta för en krock mellan en individualistisk och en holistisk familjekultur, dels befinner de sig i en patriarkal familjestruktur där de utsätts för hedersrelaterat förtryck i form av extrem kontroll, hot och våld (se teoriavsnittet). Flickor som inte förberetts för att leva ett självständigt liv behöver som nämnts extra stöd och vägledning. Vi försöker hjälpa dem genom att presentera nya sätt att leva på och berätta om olika alternativ gällande både tiden hos oss och framtiden.

Flickorna har många frågor som rör möjligheten att påverka sin situation under boendetiden hos oss. Det handla om allt från små saker som att välja ut vilka kläder man ska ha på sig till vilken daglig sysselsättning man önskar ha och hur man kan/får röra sig självständigt utanför boendet. Flickorna ges också möjlighet att påverka frågor som rör deras gemensamma boende, aktiviteter, mat etc. vid husmötena.

”Jag har blivit mer ansvarsfull och självständig. Jag står mer för vad jag tycker/.../ ingen får styra och ställa över mig”

”Därför jag har fått leva, gå ut och titta runt omkring mig och bestämma vad jag vill och inte vill. Det är så ni fått mig att tänka”

”Det gillar jag inte. Att någon bestämmer över mig. Det är därför jag kom hit för att inte någon ska bestämma över mig och för att jag ska känna mig trygg”

”Beslutet att ta av mig sjalen och börja leva ett nytt liv; det var en stor förändring”

”men på Kruton tror jag inte det var någon som sa ’lämna din familj’. De ville inte påverka besluten utan det var bara frågan om hur det känns och så. Det är bra att man inte blir påverkad av både familj och personal”

När det gäller frågor om utgångstider ser vi generellt att flickorna inledningsvis oftast endast bör gå ut tillsammans med personal för att skyddsbehovet ska vara tillgodosett. När en tid passerat har flickorna behov av att gå ut mer på egen hand. Annars finns en risk att de upplever att de kommit från ett fängelse till ett annat. Här blir det viktigt att flickan får möjlighet att vara med och påverka besluten och då behövs en dialog med flickan och hennes socialsekreterare för att väga skyddsaspekten mot allmänt välbefinnande.

Den största frågan som rör nutid för flickorna handlar om daglig sysselsättning. Vi undersöker om flickorna har något speciellt fritidsintresse och önskar gå med i någon förening och i så fall hjälpa till med det. Vill och kan de hålla kvar sin skolgång/arbete/praktik? Vad finns det för möjligheter att byta skola? I den mån det är praktiskt möjligt, bör flickorna vara med och påverka dessa frågor.

När det gäller flickornas möjlighet att påverka framtiden finns dels en yttre, dels en inre dimension. De yttre frågorna som delvis beskrivits tidigare handlar om att fokusera på hotbild och skyddsbehov. Det handlar också om att initiera kontakter för boende och sysselsättning. Den inre dimensionen fokuseras på de tre stegen i krisbearbetningen med målet att hitta en mening i vardagen. Flickorna ska kunna hitta en egen identitet. Alla människor har en egen

identitet, så för flickorna vi möter handlar det om att skapa en identitet som fungerar i det liv de väljer att leva framöver. Identiteten är förknippad med vad man väljer för karriär; skola, arbete och hur och med vem man väljer att bo.

Vi ser att en del flickor har ett sätt att lägga upp sin framtid på, som varken vi eller deras socialsekreterare förstår eller tror är helt bra för flickorna. Exempelvis kan flickorna välja att snabbt gifta sig med en man som de knappt hunnit lära känna. Vi brottas i dessa fall med att försöka bromsa de planer som verkar alldeles förhastade och samtidigt lyssna på flickorna och stötta dem i deras eget val då det kanske är första gången i livet de har möjlighet att välja själv. Återigen är det värt att påpeka att flickorna måste se och känna att det finns olika bra alternativ att välja mellan. Det är också centralt för att vi ska kunna göra ett bra arbete och hjälpa dem framåt – vi måste kunna presentera konkreta lösningar.

”...om jag hade blivit erbjuden något slags boende och inte varit beroende av andra människor/.../ alltså man ger upp lätt och får man inte boende så vill du bara åka hem./.../Jag vet inte om jag kämpade för lite, jag kunde inte göra så mycket.”

Vissa flickor har svårare än andra att påverka och styra över sin framtid. Det finns också vissa gränser för det arbete vi och flickornas socialsekreterare gör. Exempelvis kan det vara svårt när en flicka är utvisningshotad.

”Jag har fått avslag på min ansökan om att få stanna i Sverige. Dom sa till mig att Jordanien kan skydda mig. Men dom kan inte skydda mig i Jordanien /.../ Om dom säger till mig en gång till att du ska åka till Jordanien så gör jag inte det. Då dödar jag mig här. Om jag åker till Jordanien min pappa ska döda mig”

4.6 Behov av stöd i förhållande till familj och nätverk under och efter boendetiden

Kärnan i flickornas problem ligger nästan alltid i frågan om hur de ska förhålla sig till sin familj och sitt gamla nätverk. Flickor som lämnat sin familj upplever sig ofta som ”ingen”. De lämnar inte bara sin familj utan hela sitt liv (se 4.5 angående skapande av ny identitet). Vårt arbetssätt präglas i mångt och mycket av detta faktum.

Många flickor är vid inflyttningen fast beslutna att bryta med sin familj och sin släkt för all framtid. I detta stadium härskar rädslan och ibland också bitterheten över vad de behövt utstå i hemmet. Mycket av tankarna under boendetiden går sedan åt till att fundera och resonera kring hur man ska hantera frågan att man lämnat sin familj. När den mest akuta rädslan lagt sig öppnas större möjligheter för mer nyanserad reflektion kring frågor om förhållande till familj och nätverk.

Det är inte verksamt att ”propagera” för flickorna kring hur de ska förhålla sig till sin familj eller att försöka övertala dem att exempelvis inte ha någon kontakt med sin familj. Vi försöker i stället lyssna och berätta för dem hur det sett ut för andra flickor som valt olika lösningar när det gäller kontakt med familj och nätverk. Vi tipsar dem om hur de på ett säkert sätt exempelvis brevlades kan kontakta familjen om de så önskar. Många flickor känner ett stort behov av att få förklara för sin familj varför de valt att lämna hemmet. Om flickan vill träffa sina syskon försöker vi också hjälpa till att tillsammans med deras socialsekreterare hitta ett säkert sätt att lösa detta.

”Jag saknade mina syskon”

”Jag skulle vilja att jag har kontakt med henne. Att vi pratar då och då. Att hon får se sitt barnbarn. Att hon inte ska ha något emot mig”

Det är oftast mycket viktigt för flickan att det finns någon slags länk till familjen. Flickan vill ibland veta hur föräldrar och syskon mår och hur de reagerar på att hon lämnat dem. Det kan också kännas tryggare för flickan om familjen får veta att hon blir väl omhändertagen där hon bor, så att det inte föds för mycket spekulationer hos familj och släkt om vilka flickan umgås med och vad hon gör. Vi har tydligt tagit ställning i denna fråga och valt att *inte* vara länken till familjen. Detta blir socialsekreterarnas ansvar och de väljer hur de vill organisera sitt arbete. Vi vill visa för flickan att vi står på hennes sida utifrån det hon berättar och tror att hon kan känna sig tryggare när hon förstår att vi inte behöver ta ställning till vilken historia som är ”sann” – hennes eller familjens.

Det finns flickor som redan under boendetiden önskar träffa sin familj, utan att för den sakens skull vilja flytta hem. Vi kan finnas med vid ett sådant möte. Det är mycket viktigt att förbereda flickan noga inför mötet. Önskemålet att träffa familjen måste komma från henne själv, så att hon inte känner sig tvingad att möta familjen innan hon är riktigt redo för det. Tillsammans med flickan och hennes socialsekreterare tänker vi igenom vilket syfte ett möte med familjen ska ha. Vilka ska vara med för att det ska kännas så tryggt som möjligt för flickan? Var ska mötet äga rum? Hur ska man ta sig dit och vad ska hända efter mötets slut? Man bör se till att föräldrarna inte kan stå utanför och vänta efter mötet, genom att exempelvis anordna med olika utgångar för flickan och familjen. Det är önskvärt att låta det gå en tid mellan beslutet att träffa sin familj och det faktiska mötet.

” Jag tycker att om man ska träffa sina föräldrar, alltså det är modigt att göra det men man ska vara beredd på att man blir väldigt tagen, det är en massa känslor. /.../ Det blir mycket ångest. Jag mådde jätte, jättedåligt efteråt. Så för mig var det inte ett bra beslut att träffa dem./.../Man ska nog ge det tid.”
”Man måste nog nästan gå i terapi, alltså inte bara man själv utan även föräldrarna”

Det finns naturligtvis flickor som inte alls vill ha någon kontakt med sin familj och som inte kommer att ha det under lång tid framöver, kanske aldrig mer.

”Jag hade ingen önskan om en kontakt med min familj och jag har ingen kontakt med dem idag”

Många flickor flyttar, som nämnts ovan, tillbaka hem till sin familj. Ibland har socialsekreterarna arbetat för denna typ av familjåterförening och erbjudit flickan och familjen familjebehandling. Ett resultat kan då bli att flickan och föräldrarna närmar sig varandra och flickan till slut flyttar hem. Oftast sker emellertid hemflytten efter att flickan på något sätt blivit kontaktad eller själv kontaktat sin familj och blivit övertalad att komma tillbaka hem. Vi känner ofta en oro när flickorna vill tillbaka hem eftersom vi fått ta del av flera berättelser om hur de sedan blivit behandlade i hemmet. Flickor som återvänder hem riskerar att utsättas för ännu hårdare kontroll än tidigare och riskerar att bli bortgifta eller i allra värsta fall dödade. Frågan om att lyssna till flickans önskemål när det gäller hemflytt är ganska känslig och en svår balansgång. Man kan hävda att sådana beslut inte ska behöva ligga på flickor som inte är myndiga. De ska inte själva behöva ta ansvaret för valet att vända hem och riskera att bli fortsatt kontrollerade, misshandlade eller bortgifta. Vi är starka förespråkare för att avlasta flickorna i så hög utsträckning som möjligt. Vi har dock lärt oss att det är mycket svårt att hindra en flicka från att flytta hem om hon bestämt sig för det. Efter en tid i skyddat boende märker ibland flickorna att de inte klarar sig utan sin familj – åtminstone inte i nuläget. Flera flickor kommer att behöva turer fram och tillbaka till hemmet innan de kan fatta sitt slutgiltiga beslut när det gäller framtiden. Man kan dra paralleller till uppbrottsprocessen som misshandlade kvinnor går igenom.⁴⁸ En förståelse för var i uppbrottsprocessen kvinnorna befinner sig ökar möjligheten att ge dem adekvat hjälp. Det finns en vinst i att även använda liknande synsätt för att få ökad förståelse för de flickor vi möter.

När flickorna återvänder hem är det därför av central betydelse att man i största möjliga utsträckning ser till att de kan känna sig trygga i hemmet. Förberedelse är A och O. Socialtjänstens individ- och familjeomsorg spelar en viktig roll här, då de har det yttersta ansvaret och är de som kommer att kunna finnas med för flickan framöver. Vi har i flera fall arbetat med flickan, familjen och hennes socialsekreterare kring kontrakt om hur olika förhållanden ska se ut för henne när hon återvänder hem. Där kan man även reglera hur ofta hon ska ha kontakt med socialsekreteraren eller Centret efter hemflytten. Det ger en större möjlighet till insyn i familjen än om man låter flickan flytta hem utan förberedelse. När

⁴⁸ Holmberg, C & Enander, V (2004)

flickan flyttar hem ser vi till att hon har noterat vårt, polisens och socialjourens telefonnummer så att hon snabbt kan få hjälp om något händer. Det finns också en möjlighet att låta LVU kvarstå i hemmet om flickan varit omhändertagen under boendetiden hos oss. (Se vidare kring denna frågan under 4.7).

”Man måste diskutera en massa frågor, till exempel: Varför blev jag misshandlad, vad är det som gör att det ska bli bra nu? Det är en väldigt viktig fråga: Varför ska det bli bra nu?/.../man ska nog mer lyssna och prata igenom ordentligt; Vad händer om jag går hem, kan det bli bra, vad händer om det blir som förr, vart kan jag ta vägen då?”

”Jag har ångrat mig att det gått för snabbt, man ska nog ge det tid. Man ska tänka på, alltså det är inte bara att flytta hem, allting blir inte bra om man flyttar hem. Alltså det tar jättelång tid”

Något som tydligt avlastar flickor som är omyndiga är om de omhändertas jml. LVU. De kan då i större utsträckning andas ut och känna att socialtjänsten tagit ansvar för dem. För att hon ska känna att hon kan fortsätta sitt liv utanför sin familj är det centralt att hon inte känner sig helt isolerad, utan kan hitta ett ersättande nätverk. Vi kan vid upprättande av nätverkskarta se om det finns något positivt och säkert att bygga vidare på, och i så fall vad. I de fall kartan är tom får man arbeta med att skapa nytt nätverk via sysselsättning, placering i familjehem, fritidsaktiviteter, och kontakten med de andra flickorna på boendet.

”Inte bara flytta och tänka: ’Jag får ingenting i alla fall, då åker jag hem i stället’”.

”Jag skulle vilja ta kontakt med två gamla klasskamrater. Dom ska jag ta kontakt med längre fram”

En annan väg är som nämnts att bygga upp sitt nya liv med en partner efter Kruton. Flera av de flickor vi möter har eller skaffar pojkvänner under tiden de bor hos oss. Många planerar också att leva sitt liv framöver tillsammans med sin pojkvän. Ofta har deras framtid varit utstakad till att gifta sig. Det kan också vara den enda egna lösning de kan se, även om de nu har möjlighet att välja andra vägar. I vissa fall flyttar flickorna ihop med sina pojkvänner, gifter sig, trivs och har det bra. I vissa fall ser vi emellertid att flickan går från kontroll i hemmet till kontroll från pojkvännen. Pojkvännen kan fungera både som stöttepelare och som en ”fara” för flickan, både under placeringen och efter utflytt från boendet. Vi för kontinuerligt diskussioner kring hur vi kan utveckla arbetet med att fungera stödjande för flickan när det gäller hennes förhållande till sin partner.

”Jag mår inte alls bra i den situation jag är idag. Jag bor ju med min så kallade pojkvän... Jag känner mig kontrollerad... jag behöver komma därifrån”

”Jag känner mig tvingad att bo hos pojkvännen för jag har ingen annanstans att ta vägen”

En svår tid för flickorna följer ofta när de flyttat ut från boendet och de ska börja sitt nya liv ”på riktigt”. De behöver då mycket hjälp att handskas med de skuld känslor de känner gentemot sin familj och stöd att sätta gränser mot familjen, i de fall de väljer att ha någon form av kontakt. I vissa fall kan vi fortsätta/har vi fortsatt kontakten med flickor genom att bli kontaktpersoner åt dem, vilket kan upplevas som en stor trygghet. Detta är något som ordnas i samråd med flickans socialsekreterare.

”Jag lever ensam, men jag känner mig jättetrygg. Jag känner mig jättebra för att Krutons personal lärde mig allting, hur jag kan leva ensam och hur jag kan skydda mig /.../ Jag fick en träningslägenhet /.../ det finns en telefon, om det händer något så kan jag ringa polisen och det finns personal på Kruton som bryr sig om mig. Jag träffar dem och jag har en kontaktperson som jag träffar varje vecka en gång och jag har kontakt med personal, jag är inte rädd”

4.7 Behov av stöd i kontakten med socialsekreterare och andra myndigheter

Vår uppgift att vara flickornas ombud har tidigare beskrivits (se 4.2). Denna position förklaras tidigt för flickans socialsekreterare så att de vet vår hållning. I de allra flesta fall har vi ett gott samarbete och arbetar gemensamt för de mål som sätts upp tillsammans med flickan. Ofta möter vi socialsekreterare som inte tidigare kommit i kontakt med flickor som utsätts för hedersrelaterat våld. Då berättar vi för dem om våra erfarenheter för att underlätta deras arbete. Många flickor har heller aldrig tidigare haft någon kontakt med socialtjänsten eller andra myndigheter och vet inte alls vad som ska hända eller vad socialtjänsten har för uppgifter. I dessa fall blir både kontakten med oss och socialsekreterarna helt ny. Vi försöker se till att boka in möten med täta mellanrum för att de, vi och flickan ska lära känna varandra och på så sätt bana väg för en öppen dialog och god relation.

Flickorna står i en tydlig beroendeställning i förhållande till placerande stadsdel/kommun då de finansierar placeringen. Socialsekreterarna kommer i de flesta fall även framöver att finnas med som placeringsansvariga och som stöd för flickorna och det är därför mycket viktigt för flickorna att ha en god relation och känner sig förstådda av dem.

Traditionellt finns ett familjeorienterat perspektiv inom socialtjänsten⁴⁹ som i vissa fall kan försvåra för de flickor som kommer till oss. Vi har sett att olika stadsdelar och distrikt organiserar sitt arbete väldigt olika och har olika förhållningssätt till de flickor vi möter. När flickorna är omyndiga väljer vissa att i första hand samarbeta med föräldrarna och undersöka om man kan få till stånd en frivillig placering. Vårdnadshavarna går då med på att inte veta var deras dotter befinner sig. Utifrån detta väljer man sedan att arbeta på olika sätt. I vissa fall arbetar man med fokus inställt på återförening eller att flickan och familjen ska kunna närma sig varandra. Ibland kopplas då familjehandlare in, som först träffar flickan och föräldrarna var för sig med målet att de ska kunna mötas. Om de ska ha kontakt med sin familj behöver initiativet komma från flickorna själva; annars kan det upplevas som ännu en tvångssituation. I de fall flickorna placeras jml. SoL kan föräldrarna också teoretiskt sett kräva att de får hem

⁴⁹ Sjöblom (2002)

sin dotter när de så önskar. Detta kan upplevas som en otrygghet för flickan. I dessa situationer är det centralt att vi försöker hjälpa flickan att förklara för hennes socialsekreterare hur hon känner när det gäller kontakten med familjen. Ofta är det så att en påtvingad kontakt med familjen sker på bekostnad av flickans säkerhet och skyddet blir sekundärt. Socialsekreterarna har en svår position då de både ska ha kontakt med flickan och familjen. Det kan bli svårt att veta vilken historia man ska ”tro på”.

*”Jag tycker inte att mina före detta socialsekreterare var till så mycket stöd”
”De måste ta saker lite mer seriöst. De skulle tagit mer ansvar för det här, inte bara låtit mig gå hem och sen blir allting som förut”
”Från soc. så vill jag inte ha någon hjälp alls, för han svek mig./.../Han var ingen hjälp alls /.../ dom har bara hjälpt mig på fel sätt”
”Kommer jag verkligen att få det här? Kommer dom att hjälpa mig?”*

De flesta socialsekreterare väljer emellertid att stötta och följa flickan i hennes takt när det gäller förhållandet till familjen. Om flickan är omyndig kanske man väljer att gå in med LVU, vilket underlättar för flickan. På så sätt visar man att föräldrarna inte kan få fortsätta bestämma över henne efter vad hon blivit utsatt för, och det innebär ofta stor trygghet för flickan.

*”Jag har fortfarande socialhjälp, dom hjälper mig. Det känns jätteskönt”
”Jag känner mig ganska trygg, jag känner att jag kan fråga socialen vad jag vill om jag behöver något. Jag tror att dom ställer upp ganska mycket”
”Boendet efteråt är väldigt viktigt tycker jag./.../ man behöver skydd i början, sen vill man ha sitt eget./.../ vill ta eget ansvar, kunna gå vidare”
”Jag behövde hjälp också med kontakten med socialtjänsten /.../ det var jättejobbigt ibland när mötena inte blev av eller uppskjutna eller när jag skulle flytta och det tog så lång tid”*

Flickorna har många olika önskemål och det ska poängteras att vi inte utan urskiljning stöttar alla idéer de har. Flickorna upplever ibland att planeringen tar lång tid och många gånger handlar det om en frustration över hela situationen som skapar missnöje med socialtjänsten då man vill hitta någon att lägga skulden på. Det stöd vi försöker ge handlar om frågor som vi av erfarenhet lärt oss är viktiga för flickorna som, kontakt med familjen, framtida boende, hjälp att diskutera vilka regler som ska gälla under boendetiden etc.

Flickorna behöver ofta ha kontakt med polis, skola, advokat, skattemyndighet etc. under boendetiden för att ordna praktiska frågor som uppkommit i och med att de lämnat hemmet. Vi följer med på möten som ordnas om de så önskar. Det är oftast ganska svårt att förstå hur olika papper ska fyllas i och till vem de ska skickas och flickorna behöver konkret vägledning i detta. När det gäller kontakt med polis kan vi ta reda på vem som är ansvarig för brottsutredningen och undersöka när man tänker inleda den. Vissa påtryckningar kan göra att polisen kommer igång med sin utredning fortare än vad som annars skulle ha skett. I samband

med detta kan vi även hjälpa flickorna i kontakten med sin advokat. Det kan vara en fördel om samma advokat företräder dem både i LVU-ärendet som i civilrättsmålet.

Flickor som inte är inskrivna på boendet kan få stöd i sin kontakt med socialsekreterare via Centret. De kan behöva vägledning för att veta vart de ska vända sig och då kan Centret fungera som en länk vidare till socialtjänstens individ- och familjeomsorg, polis eller skolkurator.

5. Slutord

Tre år har gått sedan Socialtjänstförvaltningen startade Stockholms stads skyddade boende. Det första uppdrag var att ge skydd åt flickor/unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld. Det andra uppdraget var att utveckla metoder för att på ett bättre sätt möta dessa flickors behov. Det tredje uppdraget var att utveckla samarbetsformer med de frivilliga organisationer som under en längre tid arbetat med denna fråga.

Under denna tid har vi byggt ett skyddat boende med 8 platser och kunnat ge skydd åt ett hundratal flickor. Vi har därtill kompletterat boendet med att öppna ett Stöd- och Rådgivningscenter för att kunna underlätta och nå de flickor/unga kvinnor som hitintills inte vågat/vill kontakta socialtjänsten. Detta ser vi som ett led i den pågående metodutvecklingen.

Vi har ett upparbetat och pågående samarbete med ett flertal organisationer och andra som arbetar med dessa frågor. Några av dessa är Kvinnors nätverk, Terrafem - som vi har projektet Tjej 05 tillsammans med, nätverk ute i landet som Grynning AB i Göteborg, Vård och Boende AB i Skåne m.fl.

Mycket har hänt under dessa tre år och frågan är nu uppmärksammas både nationellt och internationellt. Fler skyddade boenden har kommit till och även andra typer av insatser har påbörjats. Generellt har kunskapen ökat kring frågan om våld mot kvinnor men mycket återstår. Det gäller såväl kunskaper som attityder till våld mot kvinnor.

Det är av största vikt att arbetet med flickor som behöver skydd fortsätter och att metoderna utvecklas. Det behövs därför stabila verksamheter som kan fortleva och utgöra ett säkert skydd/hjälp för våldsutsatta flickor/unga kvinnor i framtiden.

En av många värdefulla insikter som vi fått bekräftat är att det är viktigt att flickorna blir trodda. Vi ifrågasätter därför inte deras berättelse. Snarare handlar det om att avlasta dem från skuld och att ge dem stöd. Deras berättelser och upplevelser varken kan eller får avfärdas eller förringas som någon tonårskonflikt.

Vi anser att det är av största vikt att flickor under 18 år omhändertas enligt LVU samt med skyddade adressuppgifter. Denna åtgärd säkerställer skyddet för flickorna under boendetiden och även för de övriga flickor som är placerade på boendet

Några slutsatser som vi kommit fram till under vårt arbete med våldsutsatta flickor är bland annat:

- Fortsatt samarbete och kunskapsutbyte mellan de etablerade skyddade boendena, såväl regionalt, nationellt som internationellt
- Utveckla samarbetet med skolorna
- Fortsätta samarbetet och kunskapsutbytet med de frivilliga organisationerna
- Utveckla stödet till flickorna före- under- och efter det skyddade boendet, där Stöd och Rådgivningscentret spelar en viktig sammanhängande roll
- Utveckla och förbättra uppföljningsarbetet.
- Fortsätta att utveckla och komplettera metoderna kontinuerligt utifrån våra erfarenheter tillsammans med modern forskning.

Våld eller hot om våld är det mest allvarliga en människa utsätts för. Våldsperspektivet måste genomsyra och vara utgångspunkt för möten, bemötande och hjälpinsatser inom socialtjänsten. Genom Stöd och Rådgivningscentret underlättar vi för målgruppen att på ett enkelt sätt få kontakt med den övriga socialtjänsten.

Referenslista

Antonovsky, A (1991) *Hälsans mysterium*. Stockholm, Natur och Kultur

Cullberg, J (1993) *Dynamisk psykiatri*. Stockholm, Natur och Kultur

Darvishpour, M (2004). Makt eller uppfostran? *i&m* 2/2004

Darvishpour, M (2004). Invandrarflickor som fyrdubbelt förtryckta? *i&m* 2/2004

Darvishpour, M (2004). Kämpa för invandrarflickor, *Svenska dagbladet. Brännpunkt*, 20040316.

De los Reyes, P(2003). *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld , hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Norrköping, Integrationsverket.

Eldén, Å (2003) *Heder på liv och död: Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. Uppsala. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.

Eliasson, C (2004). Våld är alltid våld- även i hederns namn, *Socionomen* 4/2004.

Eriksson, M. Länk: Artikelserie om hederskultur ”Släkten är värst”. *Det finns ingen hederskultur*. Equal nyhetsbrev. Paraply projektet. www.paraplyprojektet.se.
Läst 20050112

Eriksson, M. Länk: Artikelserie om hederskultur ”Släkten är värst”. *Mona Sahlin anser nog att jag är för provocerande*. Equal nyhetsbrev. Paraply projektet. www.paraplyprojektet.se.
Läst 20050330

Forsberg, G & Wallmark, J (1998) *Nätverksboken – om mötets möjligheter*. Stockholm, Liber AB

Gordan ,K & Palmgren, L (2000) *Miljöterapi. Personal och patienter i samspel*. Stockholm, Nordstedt

Hillgaard, L & Keiser, L & Ravn, L (1984) *Sorg och kris*. Köpenhamn, Liber AB

Holmberg, C & Enander, V (2004) *Varför går hon? – Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocess*. Ystad, Kabusa Böcker

Kamali, M (2002). Kulturessentialism och ”hedersmord”, *Socionomen* 3/2002.

Länsstyrelsen i Stockholms län. *Rätten till sitt eget liv. Behov av skyddat boende för flickor i patriarkala familjer*. Rapport 2002:13

Payne, M (1997) *Modern Social Work Theory*. 2nd ed, London, McMillan Press Ltd

Regeringens hemsida om mänskliga rättigheter. www.manskligarattigheter.gov.se. Länkar; fakta om mänskliga rättigheter- barns rättigheter- konventionen om barns rättigheter- UD infoskrift. Läst 20050111

Regeringens hemsida om mänskliga rättigheter. www.manskligarattigheter.gov.se. Länkar; fakta om mänskliga rättigheter- hedersvåld- internationell konferens om att bekämpa patriarkalt våld mot kvinnor- med fokus på våld i hederns namn- våld i hederns namn – FN- rapport om hedersmord. Läst 20050111

Schlytter, A (2004). *Rätten att själv få välja*. Lund, Studentlitteratur.

Skytte, M (1999). *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde*. Köpenhamn, Hans Ritzels forlag

Svenska Amnestys hemsida. www.amnesty.se Länkar; kvinnor- hedersmord. Läst 20050111.

Sjöblom, Y(2002). *På väg ut- när ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån*, Stockholm, Socialhögskolan , Stockholms universitet.

Sjögren, A i Ahmadi, N(red.) (2003) *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Kap. *Kulturens roll i identitetens byggand* .Trelleborg, Liber AB.

Wikan, U (2003). *En fråga om heder*. Stockholm, Ordfront förlag.

Bilaga 1.

Intervjufrågor:

Temat för intervjuerna

1. Behov av hjälp och skydd

Vad behövde du hjälp med när du kom till Kruton?

Vad behövde du för slags skydd när du kom till Kruton?

Vilken hjälp/stöd fick du?

- Berätta hur det var att komma hit första dagen, om du fick kontakt med någon från personalen, vad som var bra med det, m.m.

Fick du den hjälp och det stöd du hade hoppats på?

- Om inte, vad saknade du?
- Vad var dåligt eller inte så bra?

Fick du hjälp under tillräckligt lång tid?

- Om inte, på vilket sätt hade du velat ha det (från centret/boendet)?

2. Vardagen i huset

Hur var det att bo tillsammans med andra flickor i liknande situation som du själv?

- Atmosfären, stämningen? Om flickan uppger att hon är missnöjd över något kring boendet, fråga: ”Skulle vi kunnat göra något annorlunda?”

Vad gjorde du på dagarna och kvällarna ?

3. Återkoppling till familjen

Hur hade du velat att kontakten med din familj skulle se ut under boendetiden?

Hur blev det?

Vilken kontakt har du med din familj idag?

4. Framtida boende

Hur bor du idag? Vad tycker du om det?

- Följdfrågor beroende på vad flickan svarar: tex. be henne konkretisera vad hon är nöjd/missnöjd med, vad hon anser om den ev. hjälp hon fick att uppnå sitt ”boendemål” etc.

Vad behöver du hjälp med idag?

Får du den hjälpen?

- Om ja från vem/vilka?

Bilaga 2.

Föreläsningar vi tagit del av

”Mäns våld mot kvinnor ur ett feministiskt perspektiv”, Mia Eriksson Uppsala universitet.

”Patriarkala familjen och flickornas fem förtryck”, Mehrdad Darvishpour, socialhögskolan Stockholm.

”Multietnisk forskning”, Masoud Kamali, Mitthögskolan.

Beskrivning av begreppet ”heder” samt familjens hierarki, vilka som är aktörer vid hedersrelaterade brott, Kickis Åhré-Älgemo, rikskriminalen.

Interna säkerhetsrutiner, husets fysiska status samt säkerhetstänkande hos de inskrivna flickorna. Socialtjänstförvaltningens säkerhetsexpert och polisen bidrog med detta.

Flickornas situation, deras familjer och kulturmöten, Bernadita Nunez, Terrafem.

Traumatiserade invandrarfamiljer, Louis Ramoz Roggiero, traumacenter, Danderyds sjukhus.

Invandrarfamiljers struktur, Marianne Grönberg-Svensson, Akademiska sjukhuset i Uppsala.

Bilaga 3.

Personer och organisationer vi träffat inför starten av Kruton

Söderortspolisens familjevårdsgrupp.

Närpolisen.

Poliser från personskyddsgruppen, länskriminalen.

Rinkeby, Skarpnäck, Spånga/Tensta och Skärholmens stadsdelsförvaltningar.

Socialjouren.

Systerjouren Somaya.

Kvinnors nätverk.

Rädda Barnen.

Röda Korsets ungdomsförbund.

Fryshuset, projektet Electra.

Advokat Elisabeth Fritz.

Bilaga 4.

Barnkonventionen

Artikel 2: Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.(art 2.1)

Artikel 3: Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.(art 3.1)

Artikel 12: Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som berör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.(art 12.1)

Socialtjänstlagen (SOL) Sol SFS 2001:453

1 kap: 2 § När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.

3 kap: 5 § Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

När en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

4 kap: 1 § Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

2 § Socialnämnden får ge bistånd utöver vad som följer av [1 §](#) om det finns skäl för det.

Kap 5: 11 § Socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

1 § Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen. Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet./.../

2 § Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

6 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag, och
2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

11 § Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han eller hon skall vistas under vårdtiden.

14 § Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal skall utövas, eller
2. besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.